

4
F. F.

EPIDIPNIDES
PAROEMIARUM
JURIS GERMA-
NICARUM,

QUAM,

AUXILIANTE DEO,

PRÆSIDE

D. JOANNE NICOLAO
HERTIO,

J. U. D. ET PROF. PRIMAR.

PUBLICÆ ERUDITORUM DISQUISITIONI,

AD DIEM FEBRUARII, A. MDCCX.

SUBMITTIT

SIMON TOBIAS WOELCKER,
NORIBERGENSIS.

GISSÆ-HASSORUM,
TYPIS HENNINGI MÜLLERI.

V I R O
NOBILISSIMO ET SPE-
CTATISSIMO,

DOMINO
GEORGIO
CHRISTOPHORO
WOELKER,

PARENTI,
OMNI, QUÆ FILIUM
DECET, PIETATE,
ÆTERNUM DEVENERANDO,
PERPETUAM FELICITATEM.

*EMINENTISSIMO REVE-
RENDISSIMO atq; CELSISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,*

DOMINO
FRANCISCO
LOTHARIO,
S. R. IMPERII ARCHI-
CELLARIO AC ELE-
CTORI, S. SEDIS MOGUNTI-
NÆ ARCHIEPISCOPO ET
IMPERIALIS ECCLESIAE
BAMBERGENSIS
EPISCOPO.

DEVOTISSIMA SERVITIA
ANSELMUS FRANCISCUS L. B. de & in HEES.

P Atere, Reverendissime Celsissi-
meque Princeps ac Domine, ut
eminentissimo Nomini Tuo inscri-
bam pagellas hasce, utque offerre liceat
munusculum, quod infra celsum illud fa-
stigium, in quo DEUS Te & sapientia
Tua locarunt, longè subsidere non ignoro.
Nam si apud Orientis populos, ubi Reges
sine donis adire nefas erat, minimo de-
fungi licebat, &, quibus magnarum vi-
ctimarum non suppetabat copia, mola
salsa

*falsa litare credebantur, eo minus, ist-
hæc benigna manu acceptum iri, dubitare
potui, quando non modo Germaniæ, sed &
Europæ universæ tot documentis cognitum
est, verissimam Tuam gentisque Tuæ lau-
dem esse humanitatem, ut hac aliisque lau-
dibus paucissimos liceat conferre, antepo-
nere neminem. Accedit ad hoc meritorum
cumulus, quibus Archiepiscopalis Sedes &
in hac Schœnbornia Domus majores meos,
& singulatim Parentem meum exornavit,
ut*

*ut cogitandum omnino mihi fuerit, si vel
debiti partem exsolvere niterer, aut saltem
professione inopiæ testarer, quantum Emi-
nentissimæ Tuæ Dignitati deberem. Fa-
xit DEUS, ut in longum ævum proferas
vitam, ut Augustissimus Imperator & Im-
perium porro sapientissimis tuis consiliis
utatur felicissimè, & mihi quoque cum
Parente meo Tanto frui Patrono diutissi-
mè liceat. Gissæ Cattorum Non. Julii
MDCCIX.*

VENERANDE DOMINE PARENS!

Singulare divina providentia donum estimo, Tuo me sanguine prognatum esse, qui ab incunabulis tanto me amore complexus es, ut meliorem ne votis quidem Parentem expetere unquam potuissem. Neque enim solum cœlestis sapientia & literarum ac morum rudimentis maturè me imbui curasti, sed etiam omnes nervos intendisti, ut in cunctis optimarum artium disciplinis versarer, quibus instructos esse oportet, qui familia Patriaque ornamento esse, ac studiorum fructus in Reipublica commodum aliquando debent porrigere. Quid in primis prædicem de inusitata sollicitudine, qua in illustri hac Ludoviciana degenti semper adfusti? An unquam mihi deesse passus es, quod ad expoliendum animum, quod ad conformandam doctrinam ullo modo conferre posse videbatur? minimè. Unde ingratisissimus essem mortalium, nisi paternam istam benignitatem multum exoscularer, & in oculis assiduè

assidue ferrem, nisi oblata opportunitate maximis
item laudibus publice extollerem. Sane gratiarum,
quæ Tibi, Parens exoptatissime, debentur, vel partem
ne verbis quidem assequi valeo, etsi vehementi gratæ
mentis declarande cupiditate ardeam, plenosque te-
nerrimi affectus sensus non animo tantum tacite vol-
vere, sed pariter in medium evocare gestiam. Inte-
rim aliquod Tibi saltem cultus mei documentum ex-
hibiturus, Exercitationem hanc Academicam ea,
quæ filium decet, reverentia consecro, eandemque ut
solito admittere favore haud graveris, observantissime
rogo & obsecro. Insuper illud unice à Te contendo, ut
in posterum paternis quoque consiliis ac monitis me re-
gere velis, summaque, sicuti huc usque fecisti, benevolen-
tia me fovere pergas: qui nunquam cessabo, DEUM
T. O. M. implorare, ut Te domus nostra fulcrum
& præsidium diutissime conservet, gratiæ suæ mune-
ribus circumfluere jubeat, mihi vero facultatem lar-
giatur majoribus subinde pietatis speciminibus cla-
rissime demonstrandi, quod usque ad cineres perseverem

**TIBI, HONORATISSIME
DOMINE PARENS**

obedientissimus Filius
SIMON TOBIAS WOELKER.

AD

EPIDIPNIDEM
PAROEMIARUM JURIS
GERMANICARUM.

PRÆFATIO.

*N*ni jam novem sunt, cum in
publicum primùm prodie-
runt libri tres paroemia-
rum juris Germanicarum.

*N*unc nova farrago datur, quam
*E*pidipnidis nomine insignire placuit,
A quo-

quoniam in clausula prandii vel cœ-
næ convivæ hilariores esse, & libera-
lius joculari solent. Nam & hic occur-
rent paræmiæ, quæ ad risum mate-
riam præbere possunt. Sed quid
vetat, jocando aut ridendo verum di-
cere, & Germani etiam in ludricis
sapientiam subinde suam ostende-
runt: nec refert, quâ viâ juvenus
jurisprudentiam addiscat. Mihi
autem nunc satis erat, si hoc quali-
cunque specimine actæ in Academiis
vitæ rationem quodammodo redde-
rem. DEUS T. O. T. M. in-
stituto faveat & bene-
dicat!

Paræ-

PAROEMIA I.

Sieben Jahr ein Kind.

Infans ad annum septimum.

Ad Tit. B.
de statu ho-
minum.

§. I.

Paroemia hæc in vulgus nota est, & congruit
juri Romano. Equidem olim apud Roma-
nos infantis ætas non videtur certis annorum
intervallis circumscripta fuisse, eò quod alii
citius, alii serius fandi auspiciu[m] sumerent:
nam in J[ur]torum legibus tantum fit mentio ejus, qui fari
non potest, ætas certa non exprimitur. *l. 5. D. de R. J. l. 9.
D. de acquis. vel omittend. heredit. l. 1. C. ad S[an]ctum Tertyll.*
Ut adeo probabile sit, quod & visum Jacobo Gothofredo
*l. 8. C. Theodos. de matern. in l. 1. §. 2. D. de administrat. tutor.
& l. 14. D. de sponsal. extare emblemata Triboniani.* Certè
Impp. Arcadius, Honorius & Theodosius *in d. l. 8. C. Theo-
dos. de matern. bonis* constituerunt, ut anno septimo infantis
ætas concluderetur, sive maturius, sive tardius fandi auspicia
sumerent, ex qua deprompta *l. 18. C. de jure deliberandi.*

§. II.

Quod Germani, idem & veteres Philosophi senserunt.
Etenim *septimum quemque annum ætati signum imprimere*, ait
Seneca *7. de beneficiis c. 1.* Similiter Censorinus de natali die
*c. 14. Fere enim post septimum quemque annum articulos, &
in his aliquid novi natura ostendit; ut & in elegia Solonis co-
gnoscere datur: ait enim, in prima hebdomade dentes homini
cadere; in secunda pubem apparere; in tertia barbam nasci.*

A 2

Adde

Adde Varronem l. 5. de lingua Latina Macrobius l. 2. Somn. Scipion. c. 6.

PAROEMIA II.

Ad Tit. D.

de his qui
not. infam.

Er schlägt auff den Sack / und meint den Esel.
Saccum percutit, asinum innuit.

§. I.

U Titur paroemiâ hac, in vulgus notâ, Wissenbachius part. 2. Disp. ad D. 13. §. 20. ut eludat vulgarem cautionem evitandi infamiam, si sententia infamans non in principalem, sed procuratorem feratur. Agasô, inquiens, ut est in proverbio, saccum ferit, putat verò asinum. Et sanè l. 2. D. de obsequio patron. & parent. præstand. quâ Dd. sententiam suam muniunt, tantum dicit: filium actione doli vel injuriarum adversus patrem agere non posse, ne quidem si per procuratorem pater suscipiat actionem. Atqui hoc sententiam illam potius destruit: cur enim procurator nomine patris actionem suscipere non posset, si ea patrem non infamaret? jam & procurator post litem contestatam est quidem dominus litis, hoc est, processus, sed non ipsius negotii, (v. l. 86. D. de solut.) ex negotio autem oritur infamia, non ex lite, quippe quæ tantum causa sine qua non est. Adde universitates ut plurimum per Syndicos defendi, quas tamen infames fieri dubio caret, & probant satis l. 5. & 9. C. Theodos. de indulgent. crimin. Ut adeo parum solidi insit cautioni huic.

§. II.

Tantò minus probari potest, quod Dd. asserunt apud Hilligerum l. 18. D. E. c. 8. lit. I. nec improbat Franzkius ad tit. D. de his qui not. infam. n. 14. Illum, qui judicium cœpit & persecutus est, posse illud in procuratorem transferre, eumque mittendo ad audiendam sententiam evitare infamiam.

miam. Ut ut enim concedi possit, lite etiam à reo contesta-
tâ, procuratorem intervenire posse, quod perperam negavit
A. Matthæi c. 11. de judic. §. 54. v. l. 31. §. 2. D. de negot. gest.
l. 20. C. de procurat. Tamen talis procurator revera vicariam
operam præstat, & nudus minister est, qui condemnari
nequit.

§. III.

Ceterum Brunnemannus ad l. 9. C. de his qui not. infam.
propterea cautionem hanc minus tutam esse existimat, quo-
niam hodie in ipsum reum sententia ferri soleat. Enimve-
rò hoc perpetuum non esse, praxis summorum Imperii ju-
dicatorum testatur: nam Camera Imperialis in causis injuria-
rum etiam in procuratores sententias ferre consuevit. v. Gail.
1. Obs. 111.

PAROEMIA III.

Schäffer und Schinder seynd Geschwister
Kinder.

Opiliones & carnifices sunt consanguinei, sive
in eodem, ut in scholis loquimur, prædi-
camento.

Notissimum est ore vulgi proverbium, idemque expri-
munt rythmi apud Knipschildum l. 5. de Civitat. Im-
perial. c. 26. n. 39. Ein Kettich und ein Rieb / ein Müller
und ein Dieb / ein Schäffer und ein Schinder / welches
ist mehr / oder minder. Cujus haut dubiè ratio est, quo-
niam opiliones demortuis ex grege suo ovibus ipsimet pel-
les detrahare solent; quod iis, perinde ut carnificibus, qui
simul excoriatore equorum, vaccarum aut suum esse con-
sueverunt, levis notæ maculam adspersit. Enimverò cum

hoc ipsum innocentissimo vitæ generi per se non adhærescat, lege Imperii in Comitibus Augustæ Vindelicorum A. 1548. sub titulo Reformation guter Policen/ latâ constitutum, tit. 37. §. 1. daß die Schässer und ihre Kinder/ so sich ehrlich und wohl gehalten haben/ hinfüro in Zünfften/ Gasseln/ Aemtern und Büsten keines Weges ausgeschlossen/ sondern wie andere redliche Handwerker aufgenommen/ und darzu gezogen werden sollen. Quod repetitum in Ordinatione Politica A. 1577. in Comitibus Francofurti condita tit. 38. §. 1.

Ad Tit. D.
quod me-
tus causâ.

PAROEMIA IV.

Von Drohen stirbt man nicht.

Minæ non sunt mortiferæ.

§. I.

Paroemiam hanc ubivis notam ad verbum vertas: *Minæ mortem non adferunt.* Nimirum sunt nonnulli eo animo, quo miles gloriosus apud Plautum:

*Ego hanc macharam mihi consolari volo,
Ne lamentetur, neve animum despondeat:
Quia se jam pridem feriatam gestitem,
Qui miserè gestit fartum facere ex hostibus.*

Quo etiam pertinet à Bactrianis vulgo usurpatum apud Curtium l. 7. c. 4. *Canem timidum vehementius latrare, quàm mordere: altissima quæque flumina minimo sonolabi.* Et quod de Ætolis dixit Quintius apud Livium l. 35. c. 49. *Ætolorum omnem ferociam in verbis, non in factis esse: & in conciliis magis concionibus, quàm in acie apparere.* De Helvetiis Tacitus l. hist. 68. *Ante discrimen feroces, in discrimine pavidæ,*
&

& IV. hist. 20. *Paganorum lixarumque ignava, sed ante periculum procax manus.* Sophocles *Philoctete*:

Κακὸς

Ὅντις πρὸς αἰχμὴν, ἐν δὲ τοῖς λόγοις θρασυῖς.

Imbelles, ubi

Cernenda Martis praelia, in dictis truces.

Epicharmus apud H. Grotium in excerptis pag. 477.

Θάρρη μὲν κακὸς μάλ' αὐτόθεν.

Ἐπειτὰ δὲ φεύγει.

Imbellis monstrat primo audaciam;

Deinde in fugam se vertit.

Menander apud eundem in excerptis p. 757.

Τὰ σκωμμάθ' οἷα σοφὰ τε καὶ στρατηγικά;

Ὅως δ' ἀλάζων ἐστὶν ἀλιτήριος;

Dicta autem quàm sunt cata, quàm induperatoria?

Tum verò quàm ipse gloriosus carnifex?

Contra apud Æschylum septem contra Thebas:

Ἄνῃρ ἀκομπῶ, χεῖρ δ' ὀρεῖ τὸ δράσιμον.

Cui lingua reticens agere, sed novit manus.

Hinc Impp. in l. 9. C. de his quæ vi metusve caus. gest. sunt.

Metum non jactationibus tantum vel contestationibus, sed atrocitate facti probari convenit. Ex qua inferunt Dd. minas

verbales ad restitutionem in integrum regulariter non sufficere, nisi minæ sint capitales & persona talis, quæ minas soleat exequi. Quorsum etiam pertinet, quod est in l. 9.

pr. D. eod. Si quis fundum dereliquerit, audito, quod quis cum armis veniret, eum edicto Prætoris, quod metus causâ gestum erit, non juvari: *quoniam non videatur dejectus, quæ dejecti non expectavit, sed profugit.* v. Gail. 1. Obs. 4. n. 4. &

l. 2. Obs. 93. n. 7. Berlich. 4. concl. 13. n. 11. Brunnemann. ad l. 7.

C. d. t. Non minus hinc liquet, quàm ab omni ratione abhorreat illud Baldi, quod refert Sichardus ad l. 1. C. quando liceat

unicuique & sequuntur alii apud Joann. Græckium de auctor.

privat.

privat. c. 5. Si quis fortè mihi dicat: ubicunque te posthac reperero, conficiam te, quod possim illum in ipso minarum articulo interficere, aut cum est mihi commodissimum, sine pœna. Nam, ut benè ait Pufendorf. l. 2. de J. N. & G. c. 5. §. 8. Licet non teneat expectare, donec ille minas suas exequatur, aliâ tamen viâ in civitate, quàm per eadem, cavere mihi possum & debeo, etiam tunc, quando constat ex antea dicta vita, istum ad exequendas ejusmodi minas non esse meticulosum. Quod nonnulli (interque eos Jacob Bouricius in captivo c. 23. §. 5.) mitigandæ Baldi sententiæ adjiciunt. Conf. Tabor. commentat. de admenatione §. 28. in armament. p. 204. sequ.

§. II.

Cæterum parcœmia hæc non pertinet ad minas, quas mox insequitur factum: has enim urgentem commissi delicti conjecturam præbere, in propatulo est. v. Constit. Criminal. Caroli V. art. 32. Menoch. arbitrar. jur. quest. cas. 362. Mascard. de probat. concl. 497. n. 17. sequ. Crusius de indic. delictor. c. 35. n. 1.

§. III.

Quod si etiam metus sit, ne quis minas, præsertim capitales, exequatur, non est dubium, talem carcere eousque posse detineri, donec idoneam de non offendendo cautionem præstet. De quo videantur Constitut. Criminal. Caroli V. art. 176. pluribus Carpzov. part. 4. Const. 15. def. 5. & sequ. & quest. criminal. 37. n. 65. sequ.

§. IV.

Præterea si quis literas diffidationis ad universitatem aliquam sive communitatem perscripserit, welcher Absage oder Behdebrieff an eine Gemeinde abgehen läßt / etiamsi ad actum non pervenerit, nec quicquam damni dederit, pœnâ gladii coërcendus. Recess. Imp. A. 1555. §. Wir setzen / ordnen, Ordinat. Criminal, Caroli V. art. 128. Quod tamen

eo non pertinet, si quis uni tantum ex universitate incendium minatus fuerit, quippe ubi insuper requiritur, ut signum inflammationis sit appensum. Quandoquidem simplices istiusmodi denunciationes, certæ tantum personæ factæ, nudæ potius minæ sunt, quàm diffidationes. Vid. Carpzov. *ad part. 4. Const. Saxon. 15. def. 2. & 3.*

§. V.

Illud etiam quæsitum est, an, qui minantem sibi & arma ostendentem occiderit, extraordinaria tantum poenâ teneatur? Ubi placet distinctio, quâ post Carpzovium utitur Brunnemannus *Proceß. inquis. c. 9. n. 59.*

PAROEMIA V.

Man muß nicht ein Altar entblößen / daß das andere bedeckt wird.

Non est altare unum detegendum, ut alterum tegatur.

PROVERBIO dici, ait Mevius *part. 5. Dec. 30. n. 7.* inde inferens: Non esse pauperibus favendum in iudicio cum alterius injuria. Quam in rem videatur ejusdem *pars 2. Dec. 278.*

PAROEMIA VI.

Ein junger Medicus, ein neuer Kirchhoff.
Medicus novitius, novum coemiterium.

§. I.

Similia Gallorum & Hispanorum proverbialia allegat Mylerus *ad part. 3. Rumel. Diff. ad A. B. 1. §. 16.* Scilicet rarò hodie culpa Medici in iudicium vocatur. Jam de Ro-

B

manis

*Ad Tit. D.
de judiciis.*

*Ad Tit. D.
de L.
Aquis.*

manis Plinius l. 29. N. H. c. 1. *Nulla lex est, qua puniat in-
scitiam capitalem (Medicorum) nullum exemplum vindictæ.
Discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt:
Medicoque tantum hominem occidisse, impunitas summa est.
Quinimo transit convitium, & intemperantia culpatur. Ul-
troque, qui periere, arguuntur.* Benè tamen Ulpianus l. illi-
citas 6. §. 7. D. de officio Præsidis: *Sicuti medico imputari
eventus mortalitatis non debet: ita, quod per imperitiam com-
misit, imputari ei debet. Prætextu humane fragilitatis deli-
ctum, decipientis in periculo homines, innoxium esse non debet.*
Utne autem Medico imputari eventus mortalitatis non
possit, quatuor Dd. requirunt, & primum quidem, ne pro-
fessionis suæ limites excedat; alterum, ut artem, quam pro-
fietur, calleat; tertium, ne sit negligens; quartum, ut ægro-
tum de noxiis præcavendis moneat. v. Lauterbach de con-
silio part. 2. cap. 1. §. 6.

§. II.

Cæterum si cui Medicus mortifera medicamenta præ-
buerit, non est dubitandum, eum pænâ homicidii ordina-
riâ teneri. Idque sancitum Constitut. Criminal Caroli V.
art. 134. Schulz. Synops. Inst. ad tit. L. Aquil. lit. E.

Ad Tit. D.
si quadrup.
pauper. fe-
cisse dica-
tur.

PAROEMIA VII.

Er muß es hinnehmen/ als wann Ihn ein Hund
gebissen.

Habeat sibi, ac si canis ipsum momordisset.

§. I.

HOc proverbium ortum esse ex jure Lubecensi tradit
Engelbrechtus ad tit. D. si quadrup. pauper. fecisse di-
catur §. 2. Nimirum, ut observavit Mevius ad l. 3. jur. Lu-
becens-

becens. tit. 11. art. 1., secundum jus illud distinguitur, an in domo aliena à cane aliove animali quis lædatur, an foras in platea. Priori casu omnino tenetur, si vitium animalis scivit: id quod præsumitur, si jam antea vel semel alteri damnum intulit. Si nescivit, extra pœnam est, animal nec deferere cogitur. Ignorantia autem jurejurando probatur, sicut in aliis jus illud exigit. Posteriori casu, si in platea aliove loco publico læsio inferatur, eo nomine nulla actio est, cum statim deserit animal. Hic enim, qui domi illud non continuit, in majori culpa est atque priori. Idem jure provinciali Saxonico *l. 2. art. 40.* constitutum. Aedit ex Colero Mevius: si dominus animal non expellat, sed recipiat, amittere optionem deditiois noxæ. Aut si dominus læso, canem occisuro, resistat, reum se damni omnis facere.

§. II.

Quid Romani circa noxiam animalium constituerint, apertum est. Jam ante Solon, teste in ejus vita Plutarcho, scripsit & de pauperie data, ubi canem, qui aliquem momorderit, dedi jubet cubitorum vinculo alligatum. Ex quo, ut videtur, sumit Plato XI. de LL. Si animal domesticum quadrupes pauperiem fecisset, damnum eodem modo resarciendum, ac si servus dedisset. De hoc autem ante constituerat, ut Dominus servi aut satisfaciat, aut servum servamque illi, qui damnum passus est, tradat. Non abluunt aliorum Germaniæ populorum leges, quas adduxit Hahnus *ad tit. D. si quadrup. paup. fecisse dicatur. n. 6.* Conf. Capitul. Karoli M. *l. 3. capit. 44.* Statuta Moschovitica (quæ Baro de Meyerberg in latinum idioma transtulit, & primus in Germania vulgavit) *cap. X. §. 282.* Jus ipsum naturæ dominum animalis eò adstringere videtur, non quidem directè, sed obliquè: Etenim ille, qui damnum patitur ab alterius animali, vindicare se de illo potest, etiam ex intervallo: quando-

quidem nulla inter illum, qui damnum tulit, & animal intercedit obligatio. Igitur si dominus animalis id avertere velit, ipsa ratio jubet, ut aut animal noxæ dedat, aut damni æstimationem præstet. Conf. Pufendorf, l. 3. de J. N. & G. c. 1. §. 6.

Ad Tit. D.
de jurejur.

PAROEMIA IIX.

Wer von Sieben sagt / der leugt gern.
Qui de septem loquitur, fermè mentitur.

§. I.

Paroemiæ hujus vim vix quisquam explicuit. Nobis videtur ortum traxisse ex moribus veterum Germanorum. Nam apud hos moris erat, si quis ob delictum accusaretur, ut, jurejurando se purgaturus, simul alios, qui sacramentales sive compurgatores dicebantur, adhiberet ut plurimum sex, juratorios, vera se credere, quæ ille diceret. Dicebatur hoc, *jurare septima manu*. Lex Bajuvariorum tit. 3. §. 2. *Tunc cum sex sacramentalibus juret, & ipse sit septimus, in altare coram populo & Presbytero*. Ivo Carnotensis ep. 231. *Secundum quod fama crebrescit, quinta manu mulieris, vel septima, purgationem ejus accipiat*. Conf. LL. Ripuarianorum tit. 66. Formulæ veteres Bignonii c. 3. Reinerus apud Chappellum tom. 2. hist. Leodiens. p. 197. novè Heineccius l. 2. Antiqu. Goslariens. ad A. 1219. p. 222. ibi: *sich des entschuldigen selb siebende Gütter Leuthe*. Carolus Cangius glossar. voce *jurare* p. 150. 151. ubi notat: sacramentum ejusmodi cum manu septima ex usitatoribus fuisse. Schilter Ex. 23. §. 6. Hinc in privilegio, à Joanne Episcopo Herbipolense & Marchione Friderico Electore Brandenburgico A. 1436. civitati Kizingen concessio, apud Wehner observ. pr. voce *besieben / besiebnen* / est: *welche aber ehr geschriebener massen die Missethat*

Missethat nicht bekennen/ die mag man besieben und zu dem aber richten/ als Recht ist.

§. II.

Enimverò cum posteris temporibus plurimi, etiam pessimæ famæ, hoc probandi modo abuterentur, & multiplicia committerentur perjuriam, non rarò prece emendicata, vel pretio emta, dedisse hoc locum proverbio videtur. Eademque causa fuit, quamobrem hic mos ferè ubivis locorum etiam per statuta abrogaretur. Ut docet Wehnerus *d. voce Besieben*. Quanquam in Holsatia, Dania, Suecia eum adhuc hodie hæere dicant Rittershus. *Partit. feudal. c. 9. n. 25*. Heigius *part. 1. quest. ult. n. 53*. Adde de Germania ipsa, in crimine fractæ pacis *Ordinat. Criminal. part. 2. tit. 10*. Gailium de *Pace publica l. 2. c. 7*.

PAROEMIA IX.

Es ist besser ein halb Ey/ als eine ledige Schale.
Satiùs est, dimidium ovi tenere, quàm testam
ejus vacuum.

*Ad Tit. D.
de condict.
ob turpem
causam.*

Profert Burgerus *cent. 4. obs. 7*. Eodem pertinet, quod, teste D. ab Elsbach *ad Carpzov. part. 1. const. 1. def. 15*. vulgò dici solet: Es ist besser ein Vogel im Korb / als Tausend in der Luft. *Una avis in cavea melior est, quàm mille in aère volantes*. Ejusdem quoque sententiæ est Hesiodum illud: *Dimidium plus toto*. Hæc autem ratio est, quamobrem creditores propter inopiam debitorum partem aliquam debiti iis remittere malint, quàm totum perdere. Unde laudatus Burgerus cum multis JCtis, quorum recitat nomina, infert: pacta hujusmodi cum debitoribus, dolo suo malo obærat, inita non valere; creditores, iis non ob-

stantibus, posse residuum, quod acceptum tulerunt, conditione ob turpem causam repetere, si debitores illi ad pinguiorem fortunam redierint. Quamquam Molterus l. 4. Semestr. c. 6. hoc usu servari negat; an rectè, idem Burgerus disquirat, & limitationes quoque subjungit.

Ad Tit. D.
de condict.
indeb.

PAROEMIA X.

Kein Pfaff giebt ein Opfer wieder.
Sacrificuli oblationes non restitunt.

Rebrò paroemia hæc auditur inter sermones familiares, ut teste non opus habeat. Eâ innuimus, data piis causis conditione indebiti non repeti. Quod etiam Romano iuri congruit. §. ult. ibi: *quæ religionis vel pietatis intuitu honorantur.* §. de obligat. quæ ex quasi contr. l. 32. §. 2. D. de condict. indebiti. Cui consequens, si dos data fuerit, quæ credebatur filia, conditioni adversus filiam vel generum non esse locum. Quod memorabili exemplo demonstravit D. Præses in satur. rer. quæ ad ius spectant singular. c. 7.

Ad Tit. D.
de pignora-
rit. act.

PAROEMIA XI.

Pfand giebt oft Land.

Pignus sæpè dominium rei obligatæ creditori conciliat.

Profert Jacob Andr. Crusius de jure offerendi §. 4. & malitiæ creditorum imputat, quæ sæpenumerò sumtus adeò immodicè in rem pignori suppositam faciunt, ut miseros debitores sumtuum illorum magnitudine deterritos à reliquatione excludant. Sed quorum calliditati iudex non velificabitur: *neque enim is talem efficere rem pignoratam potest,*
ut gra-

*ut gravis sit debitori ad recuperandum, ut ait Ulpianus in l. si servus 25. D. de pignoratit. action. addens: à judice dispiciendum, ut neque delicatus debitor, neque onerosus creditor audiat. Adde Gailium 2. Obs. 12. in fine & ibi Grævæum consider. 2. Carol. de Mean Observat. ad jus Leodiens. 236. Ceterum, quàm parum consultum sit, potentioribus pignora dare, etiam integri populi norunt. Orcades vicinamq; Hetlandiam, Scotiæ Regi quondam oppignorata, jam à longo tempore frustra repetunt Daniæ ac Norvvegiæ Reges, ut pluribus narravit Thormodus Torffæus *Orcadens. rer. histor. l. 2. & 3.* & anno DCXXIV. Fœderati Belgæ, Compendii fœdus inituri cum Rege Galliæ, recusabant firmum aliquod oppidum supponere pignori, nondum obliti, quantâ curâ, sollicitudine animique providentiâ, M. Britanniæ Regibus quondam pignori data oppida, eorum manibus rursus eripuerint, ut refert Leo ab Aizma in *historia Pacis*.*

PAROEMIA XII.

Sequester machen leere Nester.

Sequestres res suas agunt.

*Ad Tit. D.
depositi.*

§. I.

Non abs re vulgatum illud irrepsisse, ait Joannes Philippi *c. 2. de substat. comm. 13. n. 83.* Testari enim experientiam, ex mala sequestris administratione, prædiis sequestratis, non rarò imminere ruinam. Cui periculo obviari posse putat, si sequestres quotannis ad reddendas rationes adigantur, & si suspicio praviæ administrationis suboriat, iudex in tempore occurrat. Sanè quid interdum prætextu sequestri agatur, libet illustri exemplo confirmare. Cum enim post mortem Joannis Wilhelmi, Ducis Juliæacensis & Clivien-

Cliviensis, Elector Brandenburgicus & Comes Palatinus Neoburgicus possessionem vacuarum provinciarum arripuissent, existimabat Vice-Cancellarius Imperii: apud Pufendorf. l. 4. Rer. Brandenb. §. 10. ad A. 1609. antequam Brandenburgicus iis in provinciis pedem fixerit, sequestrem eisdem immitendum, velut litigiosis, cui opera danda sit, ut unum & alterum munitum oppidum in potestatem redigat, tum paratis copiis ac per edicta monitoria & avocatoria Provinciales sibi adjungat, gratiose ibi Austriaco nomine ob clementiae famam & studium in ritus Romanos. Colorem plausibilem dici posse, ita facto opus fuisse supremo harum causarum judici, ad praevenendas in Germania turbas. Ceterum eidem decretum, nullius jus violare, sed rem sententiâ judiciali aut amicâ transactione componere. Inde propositis edictis partes citandas, ostenso erga omnes aequo animo, ne alicui prae-textum nascatur, Caesarem velut suspectum judicem recusandi. Ac spem esse, utramque partem hujus sententiae causam suam submissuram. Saltem de Saxone dubium non esse. Fortè & Brandenburgicum, fuco haud statim animadverso, in classes ultrò ruiturum. Addebat: Ubi Caesar sequestris titulo eas provincias infederit, processum in infinitum extrahi posse. Galliae Rex in eadem causa apud Pufendorf. d. l. §. 12. censebat, à Caesare id agitari, ut, dum causa disceptatur, sequester iste se pro domino istarum ditionum gerat.

§. II.

Ob incommodum hocce, & quia sequestrum, perinde ut arrestum, inverso ordine ab executione incipit, judici convenit, ut, nî metus armorum remaneat, id, praestitâ cautione, eâque vel fidejussoriâ, vel pignoratitiâ relaxet. An verò juratoria cautio interdum sufficiat? judiciis est dispicere. v. Andreas Cludius tract. de jure sequestrationis c. 10. n. 8. sequ.

PAROEMIA XIII.

Eigen Hert ist Belts werth.
Proprii lares auro contra cari.

Ad Tit. D.
locat. con-
ducti.

DE foco Xenophon, *Cyropæd.* l. 7. ὅτι ἔτε ὀριώτερον καὶ ἥδιον ἐν ἀνθρώποις, ἔτε ὀικειότερόν ἐστιν ἔδεν. *Quo neque religiosior locus in hominibus, neque suavior, neque familiarior quisquam.* Hæc haut dubiè causa est, quamobrem inquilino ex ædibus conductis migrandum fit, ob locatoris aut liberorum ejus indigentiam. Nam ita Antoninus Imp. in l. 3. C. de locato & conducto: *Æde, quam te conductam habere dicis, si pensionem domino in solidum solvisti, invitum te expelli non oportet, nisi propriis usibus dominus eam necessariam esse probaverit.* Quæ lex proinde ad prædia rustica perperam producitur: etenim ejus dispositio est planè singularis, contra ordinariam reliquarum obligationum indolem: deinde testis & ædibus carere minus commodè possumus: nec ut merces ex prædiis rusticis alimenta suppeditat; ita mercede ex ædibus nostris locatis mansiones sive ædium alienarum usum comparandi facultas nobis semper præsto est. Ita rectè statuunt Sichardus *ad d. l. 3.* Struvius *c. 9.* *Decis. Sabbat. 15.* Schilterus *ad §. 6. §. de locat. & conduct.* Conf. Goeddeus *vol. 4. Conf. Marpurg. 51. n. 56.*

PAROEMIA XIV.

Ein Hauß / ein Brand.
Ædes incendiis obnoxia.

Ad Tit. D.
quib. mod.
hypothes. toll.

PROVERBIUM hoc, vulgo in ore frequens, teste non eget. Præbet autem insignem rationem, quamobrem consumptis licet incendio ædibus, in cæmentis aut area, parte ædium heterogeneâ, retineatur hypotheca. Paulus l. 21. D. de pi-

de pignoratit. action. *Domo pignori datâ & area ejus tenebitur: est enim pars ejus: & contra jus soli sequitur edificium.* Marcianus l. 16. §. 2. D. de pignorib. *Si res hypotheca data, postea mutata fuerit, aequè hypothecaria actio competit, velut de domo data hypotheca & horto facta.* Idem Paulus l. 29. §. 2. eod. *Domus pignori data exusta est, eamque aream emit Lucius Titius & extruxit.* *Quasitum est de jure pignoris? Paulus respondit: pignoris persecutionem perseverare, & ideo jus soli superficiem secutam videri, id est, cum jure pignoris, sed bonæ fidei possessores non aliter cogendos creditoribus edificium restituere, quàm sumtus in exstructione erogatos, quatenus pretiosior res facta, restituere.* Ita pronunciatum apud Carpzovium *Decis. illustr. 12.* Nimirum qui hypothecam accipit, securitatem intendit, quæ non minor est in area, quippe re stabili, quàm in ipsis ædibus. Conf. Struvius *Ex. 26. Synt. jur. civil. §. 49.* Hahnus *ad Wesembec. tit. quib. mod. pignor. vel hypothec. solv. n. 3.*

*Qua sit. D.
de suis &
legitimis
heredibus.*

PAROEMIA XV.

Gevatterschaften hindern zwar am ehelichen
Leben / fordern aber nicht zum Erben.

Compaternitates impediunt matrimonium, sed
non parant aditum ad hereditatem.

§. I.

Regula hæc reperitur apud Glossam *ad l. 1. Land. R. art. 3.* Nimirum cognatio spiritualis etiam ex Constitutionibus Imperat. impedimento erat nuptiis. Nam ita Justinianus l. si quis alumnam 26. C. de nuptiis. *Ea persona ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, siue alumna sit, siue non, è sacrosancto suscepit baptismo, cum nihil aliud sic possit*

possit inducere paternam affectionem & justam nuptiarum prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per quem Deo mediante anima eorum copulata sint. Quod jus Canonicum tit. de cognatione spirituali latius extendit, adeo ut si quis susceptam ex sacro fonte duxerit, incestum committat. v. Brunnemann. *ad d.l. 26.* Quod tamen hodie non observatur, teste Carpzovio *l. 2. Jurispr. Consistor. def. 24.* Cujus moris rationes adferunt Beza *tract. de divortio.* Hotomannus *Conf. 10.* & Gerhardus *loco de conjugio §. 367.*

§. II.

Tanto minus cognatio illa ad successionem proficere potest: nam nihil de hoc cautum jure Canonico, & cognatio hujusmodi, ut ait Panormitanus *in cap. tanta X. qui filii sint legitimi*, consistit in spiritu, nec ad bona temporalia exteriora extendi debet. Sanè nec vitrico privignus vel privigna succedunt. *l. vitrico 3. C. commun. de succession. junctâ l. affinitatis 7. C. eod.* Nec genero ad bona soceri, præmortuâ uxore, aditus patet, ut responsum in Scabinatu Jenensi memorat Franzkius *ad tit. 3. de heredit. quæ ab intestat. defer. c. 9. n. 18.* etsi illæ personæ liberorum loco sint, & affectio inter eas contracta nuptias impediat. *§. 6. 3. de nuptiis.*

PAROEMIA XVI.

So viel Pfund / so viel Mund.

Tot portiones, quot capita.

§. I.

Vulgatam clausulam vocat Wehner *Obs. Pr. hac voce*, & successionem in capita vel ratas portiones denotare dicit, ut, quot personæ, tot etiam partes sint, omnesque æqualiter & pro æqualibus partibus vocentur. *Conf. Franz-*

kus *ad tit. J. de success. ab intestat. c. 5. n. 28.* So männig
Mund / so männig Pfund. Erfurteneses exprimere, scribit
Rennemann *Disp. 26. Jurispr. Rom. Germ. §. 7.*

§. 11.

Usum ea habet *primò* in liberis & ascendentibus primi
gradus *l. 11. C. famil. hercisc. Novell. 118. c. 1. & 2.* Deinde
in ascendentibus, quibuscum concurrunt fratres germani;
ceu quorum interventus viriles portiones & successionem
in capita causatur. *Novell. 118. c. 2. Forster. de success. ab in-*
test. l. 7. c. 4. controuv. 4. n. 12. sequ. Stryck. de success. ab
intest. Diss. 2. c. 1. §. 28. Postremum in fratrum liberis, qui
soli sunt, patruo vel avunculo successuris. Nam ita Caro-
lus V. in Constitutione Spiræ in Comitibus A. 1529. facta, wie
Brüder oder Schwester Kinder ihres Bruders oder Vato-
ters verlassen Erbschaft unter sich theilen sollen: Wann
einer intestirt abstirbt / und nach Ihm kein Bruder oder
Schwester / sondern seiner Bruder oder Schwester Kin-
der in die Häubter und nicht in die Stämme Erben
und dem verstorbenen ihrer Vatter oder Mutter Bru-
der oder Schwester dermassen zu succediren zugelassen
werden sollen Id quod etiam juri Romano convenire de-
monstravit Franzkius *Ex. 8. quæst. 9. & ad Inst. de heredit.*
quæ ab intestat. def. c. 11. o. 21. Et ubique jam fere receptum
testatur ac probat Joannes à Somern *lib. de jure represen-*
tat. c. 3. §. 14.

PAROEMIA XVII.

Wer den Kopff hat / schiert den Bart.
Qui caput tenet, barbam abradit.

§. I.

TRitum hoc Ulmæ, Reutlingæ & Efslingæ, dicit D. Lan-
terbachius *Colleg. theor. practic. ad tit. de succession. ab*
intest.

intest. §. 20. Nimirum in Civitatibus illis, si non extent liberi, conjux superstes conjugi in bonis omnibus succedit. Sed libet verba ipsa Statuti Ulmenfis der Ulmischen Stadtordnung *part. 2. tit. 2.* audire: Dieweil je und allwegen der Stadt Ulm Recht gewesen ist / wo zwen Ehe- Gemächt mit unverdingtem Heurat zusammen kommen seyn / und eins vor dem andern / ohne eheliche Leibs- Erben / gestorben / daß das übergebliebene Ehe- Gemächt des Abgestorbenen Haab und Guth geerbt / es sen liegends oder fahrends gewesen: Außerhalb der Lehen- und fideicommiss, die nach Lehen- und fideicommiss- Ordnung und Recht / gefallen / und daß auch ein Ehe- Gemächt des andern Ehe- Gemächts Schulden zu bezahlen schuldig: So soll es bey demselben auch hinfüro also bleiben und gehalten werden; Doch / daß ein jedes Ehe- Gemächt / sein in wäherender Ehe ererbt Guth / bey seinen Leb- Zeiten wohl verschaffen möge. Wo aber ein Ehe- Gemächt sein ererbt Guth / in Zeit seines Lebens / nicht verschafft / oder vermacht hätte / soll solch ererbt Guth / nach seinem tödlichen Abgang / dem übergebliebenen Ehe- Gemächt auch folgen / werden und bleiben unverhindert männiglichs. Aber das zugebracht / auch gewonnen und errungen Guth / soll es zu verschaffen nicht Macht haben / sondern dem übergebliebenen Ehe- Gemächt folgen lassen. Et Hildesie, liberis non existentibus, uxor marito & maritus uxori succedit omni modo in allodialibus, exclusis consanguineis. Quale statutum laudat & secundum id sæpius in Camera pronunciatum esse scribit Gailius *l. 2. obs. 124. n. 2.* Cassellis quoque in Hassia, nullis liberis existentibus, conjuges sibi invicem succedunt in quibuscunque bonis, exclusis cæteris omnibus. Ut videre est in jure Urbico Civit. Cassell. c. 10.

Ceterum hæc non obtinent, si pactis dotalibus aliud fuerit provisum. v. Stryckius *de success. ab intest.* D. 8. c. 5. §. 27. Testamentum tamen non valet de acquisitis vel illatis, ut ex Ulmensi jure jam audivimus. Enimvero si causæ adsint, ex quibus superstes conjux statutariam portionem mereatur amittere (de quibus v. Berlichius *part. 3. concl. pract.* 36. *per tot.* Rauchbar. *part. 2. quest.* 20.) non auderemus, testamento vim denegare. v. Coler *dec.* 227.

PAROEMIA XIIIX.

Gerade macht viel Ungerade.

Gerada multum facessit negotii.

Est ein gemeines und dabey rechtes Sprüchwort/ ait nuperus A. *quest. sabbat. Decis. singul. cas.* 21. addens: Und kombt solches daher / weilen bey Übergabe der gerade Stücken vielmahls in denen Requisitis verstossen oder die rechte Mittel dadurch gekräncket worden. Quod exemplo confirmat.

PAROEMIA XIX.

Von Brücken: Geld ist Niemand frey.

*Ad Tit. D.
de publica-
nis & ve-
tigalibus.*

A portorio sive pontivegio immunis nemo est.

Regula hæc fluxit ex Speculo sive jure Provinciali Saxo-nico l. 2. art. 27. §. 6. *A thelonei etiam datione immunis est omnis, qui pontium & navium non indiget transfretatione.* Quod ita expressit jus provinciale Alemannicum c. 214. n. 4. Pfaffen und ihr Gesinde sollen Zollfrey senn / Sie fah- ren / reiten oder gehen / wo Sie Schiffs und Brücken nicht bedörffen. *Add. l. 7. C. de SS. ecclesiis.* Eam ob causam
Argen-

Argentoratum, quæ pontem in Rheno longissimum habet, & maximos in eum sumtus facere cogitur, privilegium peculiare obtinuit, ex quo nemo omnino, etiamsi sint ecclesiasticæ aliæve personæ aut res à vectigalibus secundum jus commune immunes, pontem, vectigali non soluto, transire potest. Ut refert Naurath *in addit. ad Hypolyt. à Collibus de incrementis Urbium c. 5.* Conf. Friederic. Mindanus *l. 2. de process. c. 42. n. 20.* Equidem malè hoc habent Pontifices *in cap. 4. de censib. & Clem. 3. eod.* sed sine solida ratione, ut ostendit Zieglerus *l. 2. de jur. Majest. c. 8. §. 2.*

PAROEMIA XX.

Verdienter Lohn schreiet für Gott im Himmel.
Merces pro opera præstita clamat ad Deum
in coelis.

*Ad Tit. D.
de privileg.
Creditor.*

L Audat Oldendorp. *class. 4. de action. 9. rubric. quid veniat in has actiones.* & vulgò non abs re dici, ait Lauterbach. *de benefic. rescript. morat. c. 5. §. 22.* Ipse Deus vetat mercedem mercenarii, qui manu suâ victum quæritat, per diem etiam unum retineri, quoniam pauper sit, & inde sustineat animam suam. *Levit. XIX, 13. & Deuteron. XXIV, 14. Malach. III, 5. Tob. IV, 15. Jeremia XXII, 13. Ecclesiastic. XXXIV, 25. 26. 27.* Hæc ratio est, quare beneficium literarum, quas vocant, moratoriarum non proficiat contra mercenarios illos, qui *χερῶνες* à Græcis dicuntur. v. Lauterbach. *cum prolatis d. 1.* Eandem ob causam merces domesticorum, vulgò *Lied-Lohn* / in concursu plurium creditorum collocatur in prima classe, saltem ex consuetudine ubivis in Imperio recepta. v. Mevius *ad l. 1. §. Lubecens. art. 11. n. 65.* & prolixè Carpzov. *part. 1. Const. 28. def. 24. sequ. usque ad def. 38.* Hahnus *ad Wesenbec. titul. qui potior. in pignor. n. 3.*
Beuther.

Beuther *de pralat. creditor. l. 2. c. 11.* Quod idem Carpzov. *decis. illustr. ss.* producit ad salarium curatoris bonorum. Minus verò rectè id ad salarium Advocati extenditur. v. Finckelthaus. *Obs. 98. n. 7.* D. Harpprechtus *ad part. 4. jur. Provincial. Badens. p. 49.* Adde de procuratoris, cui adjudicata pecunia, salario. Jacob. Gothofred. *c. 13. de salar. §. 8. lit. d.* Quin nec ad artifices vel operarios, qui in convivu domini non sunt, consuetudo hæc rectè producitur. v. Carpzov. *d. l. def. 27.*

PAROEMIA XXI.

Böse Schuldner kriechen den Weibern unter den
Pelz/ und verstecken sich für ihren Creditorn.
Mali debitores sese oculunt metu creditorum
sub pellibus suarum uxorum.

MEminit dictarii hujus, quod in foro sæpius auditur. Mevius *part. 5. Dec. 57. n. 2. in not.* ut ostendat, mulieres non rarò interventione abuti, ad defendendos sub isto obtentu maritos adversus creditores, aut ad impediendum temerè justas aliorum petitiones. Quibus tamen fraudibus obviam ire debet judex, ideoque sicut juvandæ sunt mulieres, ne dotes perdant, & ex maritorum inopia suis priventur; ita vicissim cavendum, ne jure & favore ad sua conservanda competente in perniciem & incommodum creditorum abutantur. Quod ne fiat, justa aliqua interventionis hujus requisita circa eam ad evitandum abusum sollicitè observanda esse, probè monet Mevius. *Primum* est: Sit illa necessaria atque ita comparata, ut mulier de suis secura esse nequeat, nisi interventionis remedio, uti contingit, cum vel ad inopiam vergit maritus; vel obætatus à creditoribus sic urgetur,

urgetur, ut illorum satisfactio uxori nihil aut parum pro servandis illatis reliquum sit factura; vel, si quod speciatim uxori pignori datum, impetitur. *Alterum*: Fiat ea iccirco, quo sua sibi mulier servet, non ut creditores de suo consequendo certantes impediat; nec indulgeat iudex uxoribus, quod non rarò fieri solet, magis de marito contra creditores per sua privilegia defendendo, & ut hosce difficultate litis atque molestiâ oppositionis ad tædium redigant, sollicitis, quàm ut sua salva separatim habere velint. Eapropter ubi fraudem hanc perfidiamque animadvertit iudex, vel petentibus creditoribus, vel ex officio ipsemet iuramentum calumniæ uxori injungat. *Tertium*: Ut interventio ad ulterius jus proficiat, convenit æquitati, non esse illiquidam, sed id, cujus causa intervenit, statim apparere, aut sine prolixiori processu liquidum fieri posse: interea quæ proferuntur esse verisimilia. Si enim altioris sint indaginis, juri adversum est, per illa suspendi executionem liquidi, sed ita procedendum, ut audiatur interveniens, illique in omnem eventum cautionibus prospiciatur. *Quartum*: Non appareat potioem ejus, contra quem intervenit mulier, esse conditionem, dum vel ex statuto seu consuetudine communio inter conjuges introducta; vel alia ratio eos facit invicem æri alieno obnoxios, vel alterius petitio privilegium ante mulierum jura habet. *Quintum*: non supersint bona, unde mulieri satisfieri possit, quàm ea, in quæ alterius causa interventio fieri debet. *conf. p. 4. D. 59. n. 20.* *Sextum*: fiat interventio tempestivè & re integrâ. Fraude enim non caret uxor, quæ scivit litem cum marito agitari & siluit, donec ad extrema juris est deventum; aut quæ conscia fuit, à marito alienari vel obligari bona, suæ securitati dedita, nec eo nomine quicquam movit. Id quod amplius confirmat *p. 5. D. 333. p. 8. D. 347.*

PAROEMIA XXII.

Bylbrieff gehet für den Bodmery-Brieff.

Instrumentum pecuniæ in navem ædificandam instruendamve creditæ antefertur bodmeriæ sive instrumento fœnoris nautici.

VUlgò dici testis est Marquardus l. 2. de jure mercat. c. 8. n. 80. in summar. Idem constitutum jure regni Sueciæ maritimo tit. 4. c. 9. cujus verba sunt: *Si quis alicui utendam det pecuniam ad exstruendam vel reficiendam navim, vel ad solvendum & victum præbendum plebi nauticæ, vel ad liberandum se ab ære alieno ob dictas causas ante factò, & ad hoc capiat literas à duobus ex judicio, vel Notarii testimonio & subscriptione, sic ut extra vitium sint, tales literæ vulgo dicuntur Bülzbreeff.* Eas oportet habere jus prælationis præ omni alio debito, imò præ ipsis fœnoris nautici literis, sive priores sive posteriores his sint. Attamen hæ literæ inter se, novissimæ præferuntur antiquioribus. Unde creditores, qui fœnori nautico pecuniam dant, sæpe in damnum incidere, observavit Vinnius in not. ad P. Peckium commentar. de exercitor. action. p. 95. quod ignorassent, navem ob exstructionem refectiõnemve jam aliis obligatam fuisse.

Ad Tit. D.
de acqui-
rend. rer.
domino.

PAROEMIA XXIII.

Ist die Heñe mein/so gehören mir auch die Eyer.

Ova gallinæ meæ mea sunt.

Partus animalis mei meus est.

PArœmia hæc reprobat philosophiam H. Grotii, contentis partum inter dominos patris & matris bestię dividendum

videndum esse, *l. 2. de J. B. & P. c. 8. §. 18.* Nec destituitur ratione, nam primò mater corpori magnitudinem præbet, gestationis & parturitionis incommoda sustinens: at pater imprægnator leviter operâ suâ defungitur. Deinde vagi & incerti sunt brutorum coitus. Adde, nisi id dicamus, difficiles aliquando fore controversias. Quod sub ludicro problemate intelligitur de Coridonis gallo gallinaceo, sæpius comprimente gallinam Amyntæ, cujus ovis, quæ enixa erat, Lycidæ gallina insidens, exclusit pullos, de quibus nunc, cujus sint, quæritur. Adde Pufendorf. *l. 4. de jure N. & G. c. 7. §. 4.* & ibi D. Præsidis annotata.

PAROEMIA XXIV.

Ein Jahr böse / hundert Jahr böse.

Vitium anni unius diffundit se in annos centum.

Ad Tit. D.
de usucap.
& præ-
script.

§. I.

Dicitur, ait D. Strykius *de necessit. edendi titul. c. 6. n. 73.* Cujus paroemiæ usus insignis est in præscriptione, etiam hominum memoriam excedente: quandoquidem titulus vitiosus & invalidus malam fidem inducit, de qua si constet, nulla præscriptio allegari potest, etiam si quis per tempus immemorabile, imò per annos mille & amplius rem possederit. Quod manifestè probat Decretalis Pontificia *cap. final. X. de præscription. juncto c. 1. X. eodem in sexto.* Antiquitas enim tantum præbet titulum præsumtum: eâ verò præsumptione elisâ, præsumpta bona fides cedit veræ & manifestæ malæ fidei. Atque hoc est, quod magno consensu Juri tuentur apud laudatum Strykium *d. l.* Et usus judiciorum Germaniæ probat. v. Mynsinger. *cent. 4. obs. 6.* Gailius *2. obs. 18. n. 7.* Adde Tuschum *lit. T. concl. 40. n. 77.* Klock. *Cons. 48. n. 32. sequ.* Nec juris naturalis fundamento

destituitur : quoniam , ut rectè ait Pufendorfius *l. 4. de J. N. & G. c. 12. §. 3.* per introducta rerum dominia obligatio intelligitur omnibus hominibus injuncta , quantum in se est efficiendi , quo quisque re suâ , quæ citra domini consensum apud ipsos est , potiatur. Hinc non temerè monent J.Cti & velut receptissimam cautelam commendant , ne immemoriali possessioni innixus alleget titulum , quem suspicatur esse invalidum. v. plures prolati à Brunnemanno *Conf. 125. n. 113.* Quam cautelam tamen illis , qui certò sciunt , se injustè possidere , nollem suppeditare.

§. II.

Equidem sunt aliqui , qui arbitrantur , propterea titulum invalidum in præscriptione immemoriali attendi non posse , quoniam immemoriale tempus non sit , si memoria malæ fidei , quæ ab initio intervenerit , adhuc extet. v. Vasquius *2. controvers. illustr. c. 81. n. 11.* Klock. *1. conf. 11. n. 319 3. conf. 98. n. 94. n. 113. sequ.* A. Faber *Codic. l. 7. tit. 13. def. 3. n. 9.* Enimvero hæc locum inveniunt , ubi præscriptio est merè sive omnimodo talis : Ast datur aliqua , ita dicta *κατὰ τὴν* , secundum quid , sive certo respectu , quæ tantum testibus probatur (de qua probatione ejusque requisitis videatur Mynsingerus *cent. 1. obs. 30.* Wesenbec. *4. conf. 181. n. 59.* Mevius *conf. 2. n. 100. sequ.* & Dd. passim) Planè ut Cicero *oratione pro C. Rabirio* notitiæ hominum opponit notitiam ex historiis petitam. *Non ex memoria* , inquiens , *vestra aut Patrum vestrorum* , sed *ex annalium monumentis atq; ex Regum commentariis* :

§. III.

Enimverò ut præscriptio immemorialis ob titulum vitiosum excludatur , requiritur , titulum illum apertè esse talem , peccantem in forma vel puncto , ut loquitur Cardinal de Lucca *theatro verit. & just. tom. 5. tit. de regal. D. 47. n. 6.*

Cui

Cui consequens est, desiderari malam fidem veram & positivam, non fictam sive præsumtam. ut idem de Lucca probat *d. l. n. 7.* Adde Michael *Respons. 13. & Respons. 14.*

PAROEMIA XXV.

Gemeine Verzeihung ohne vorbenannte gnugsame Ursach einer sondern/ hat keine Krafft.

*Ad Tit. D.
de excepti-
onibus.*

Generalis renunciatio sine speciali renunciatione exceptionis singularis nihil operatur.

§. I.

ITa Emicho & Hesus Leuningenses Comites in renunciatione A. MDV. die S. Petri post vincula, Electori Palatino Philippo facta, ajunt: Man sagt (en notam proverbii!) daß gemeine Verzeihung ohne vorbenannte gnugsame Ursach einer sondern nicht Krafft haben solle. Nec id temerè, nam & jure Romano generalis renunciatio non semper obest renuncianti *l. ult. §. 3. D. de condict. indebiti l. si libertus D. de operis libertor. l. hac adjectio 192. D. de verb. signif.* Hinc ut querela enormis læsionis excludatur, non sufficit, generaliter exceptionibus quibuscunque renunciatum esse. v. Carpzov. *part. 2. const. 34. def. 2.* Adde de beneficio divisionis fidejussorum Berlich. *part. 2. concl. practic. 22. n. 48. & sequ.* Carpzov. *part. 2. Jurispr. Forens. const. 17. def. 1. & sequ.* Lauterbach. *de beneficio divisionis §. 38.* Illud addendum, experienciâ teste, paroemiæ huic, quod renunciatio generalissima non valeat, nisi specialis præcedat, quotidie renunciari. Quod æque factum in supra dicta Comitum renunciatione & in chirographo Præpotentium foederati Belgii Ordin. Generalium A. MDCXXV. apud Leonem ab Aizma *histor. Pacis p. 38.*

Cæterum vis specialis renunciationis jurejurando tribuitur vulgò, idque ex jure Canonum. Hinc fidejussionem juratam effectum specialis renunciationis habere, tradit Carpzovius *d. part. 2. Const. 17. def. 5.* Idem asserunt de muliere juratò pro aliis intercedente v. Lauterbach. *tract. synopt. ad tit. de SCto Vellejan. §. 2. n. 6.* ubi plures profert. Huber *prælect. ad d. titul. §. 27.*

Ad Tit. D.
de fidejussoribus.

PAROEMIA XXVI.

Für einen Bräutigam ist gut Bürge seyn.
Pro sponso spondere facile est, sive, fidejussio pro sponso periculo vacat.

§. I.

Profert paroemiam hanc Wehnerus *observ. practic. voce Bräut* / sed mendosam ejus rationem adducit: quoniam maritus obstringatur tantum ad id, quod facere potest. Quasi verò beneficium illud etiam ad fidejussorem transiret. Verior est ratio *ex titulo C. Ne fidejussores vel mandatores dotium dentur.* Ubi Impp. Gratianus Valentinianus & Theodosius in l. 1. rescribunt: *Sive ex jure, sive ex consuetudine, lex (id est pactio sive conditio) proficiscitur, ut vir uxori fidejussorem servanda dotis exhibeat: tamen eam jubemus aboleri.* Quam legem optimè explicat Jacob. Gothofredus *ad l. unic. C. Theodosian. de fidejussor. dotium tom. 1. p. 309.* Paulo prolixius Imperat. Justinianus in l. 2. d. t. rescripsit. *Generali definitione, constitutionem pristinam ampliantes, sancimus, nullam esse satisfactionem vel mandatum pro dote exigendum, vel à marito vel à patre ejus, vel ab omnibus, qui dotem suscipiunt. Si enim credendum se suamque dotem patri mariti existimavit:*
quare

quare fidejussor vel alius intercessor exigitur, ut causa perfidia in connubio eorum generetur? Consonat *d. l. unic. C. Theodos. de fidejussorib. dotium*, ubi Valentinianus, Theodosius & Arcadius AA. *Omniū sponſorum vel fidejussorum deinceps, in cavenda dotis sponſione, promissiones absolvimus.* Quam legem, ut priores illas duas, de promissionibus fidejussorum, quæ interponuntur in sponſione dotis, de servanda ea, suæque die restituendâ, rectissimè evincit laudatus Gothofredus. Nimirum prima legum harum ratio est, quam innuunt jam nominati Imperat. in *l. 7. C. Theodos. de jurisdictione* & ubi aliquis conveniri debeat jungenda cum *d. l. unic. C. Theodos. de fidejuss. dotium*, quoniam tot alioquin prærogativis mulieres ipsæ per maritos gaudent & fruuntur, dum per eos consequuntur honorem, nobilitatem, forum. Altera est, quam modo audivimus, quæque inculcatur in *l. 8. C. de pactis conventis*. bonum esse, ut mulier, quæ se ipsam marito committit, res etiam ejusdem patiatur arbitrio gubernari. Accedit tertia: contumeliam quandam esse in satisfactione *l. 17. §. 2. D. de testam. tutel. conf. l. penult. §. 1. D. de pignor. & hypothec.* Jam, quæ quarta est ratio, visa est hæc fidejussionis species in republica permolesta; quâ multorum res familiæque conturbabuntur, tot inter nuptias, tamque frequentibus fidejussionibus, & in re tam lubrica, ubi hodie locuples maritus derepente facultatibus labebatur. Adde & quintam: incivilem hunc tractatum & à societate foedereque matrimonii alienum.

§. II.

Usque autem adeo invalida est hæc fidejussio, ut nec valeat ultrò præstita. Nam Justinianus in *d. l. 2. generali constitutione* vetat, satisfactionem pro dote *exigi*, quæ vox non est captanda, significat enim idem, quod *accipi*. Dicta *l. 1. utitur voce aboleri*, planè ut *d. l. unic. voce absolvere*. Jam & rubrica

rubrica tituli in Codice Justiniano est generalis. Et rationes, quas modo attulimus, hic quoque militant. Adhuc vix credendum, maritum fore tam stolidum, ut se ultroneâ liberalitate in satisfactionis necessitatem conjiciat. Atque ita rectè statuunt Jacob. Gothofredus *d. l. in calce*. A. Heringius *de fidejussorib. c. 6. n. 153. sequ.* & quos magno numero profert *n. 156.* Brunnemann. *ad d. l. 1. C. n. 2.* Scimus non paucos dissentire, interque eos Busium *in l. cum dotis ss. D. de jure dot.* Bronchorst. *cent. 3. assert. 13.* Hartm. Pistorem *obs. 25.* Carpzov. *p. 2. const. 42. def. 17. in fine.* Verùm argumenta horum abunde refutavit Heringius *d. l. n. 162. sequ.*

§. III.

Sed nec assentiri possumus A. Fabro *l. 5. C. tit. 14. def. 1. n. 7. in not.* asserenti: si tabulis antenuptialibus cautum sit, ut dotis fidejussor detur à futuro marito, cui alioqui nec dos nec mulier traderetur, nihil causæ esse, quamobrem non debeat valere fidejussio. Conf. Carpz. *part. 2. const. 42. def. 17.* Nam & allatæ modo rationes sententiæ huic obstant. Minimè autem ei patrocinator *d. l. 2. C.* quæ tantum meminit mariti. Quandoquidem & sponsus dicitur maritus per *ὁ ἐλπίς*.

§. IV.

Sunt, qui existimant, si alius, quàm mulier, qui pro ea dotem promisit, eamque reddi sibi stipulatus est, fidejussores accipiat, deque ea sibi promitti sinat, conventionem non esse habendam invalidam, velut nullâ lege hæc prohibeatur, nec in ea similis sit ratio prohibitionis, ob quam uxori interdictum fidejussorem exigere atque accipere. Nec interesse, si pater, frater aut extraneus dotis securitatem eo pacto quærat. Et licet plures sint, qui secus sentiant, idque ex jure civili ancipiti disputatione controversatur, tamen communius itum esse in illam sententiam. Ita Mevius *part. 2. Decis.*

Decis. 367. Suffragantur alii apud Heringium *d. c. 6. n. 198.* Qui tamen non temerè ab ea sententia discedit: Nam ratio supra adductarum constitutionum est, ut præscindatur ansa malevolentiae omnis inter uxorem & maritum. Atqui interesse non videtur, maritusne ipsi uxori an alii det fidejussorem, cum semper hoc ipsius incommodo cedat, cuicunque tandem exhibeat. Conf. Brunnemann. *ad d. l. 1. C. n. 5.*

§. V.

Sunt alii, qui legibus supra adductis cum jurejurando renunciari posse affirmant. Talden. *ad d. tit. C. n. 2.* Wissenb. *ad C. ibid.* & prolati ab Heringio *d. c. 6. n. 202. & sequ.* Enimvero, eodem Heringio observante *n. 204. & sequ.* plerique alii non temerè diversum sentiunt, ne eveniat, ut privatorum pactationibus juri publico derogetur. Extendit hoc A. Faber *l. 4. Const. tit. 14. def. 1.* ad fidejussorem sub jurejurando se obligantem, ut tamen putet, à fidejussore ex hac causa dato, jurisjurandi, quod citra dispendium salutis æternæ servari potest, impetrandam esse veniam. Quod nos jam suo loco relinquimus.

§. VI.

An jure Canonum, quæ diximus, sint mutata dubitari solet. Nam Innocentius Pontifex *in cap. per vestras 7. X. de donat. inter vir. & uxor.* cum maritus, qui ob non solutam dotem expulerat uxorem, à Consulibus Civitatis Genuensis condemnatus esset, ut promissori caveret pignoribus vel fidejussoribus. Pontifex rescripsit, ut dos vel sequestraretur vel cautio qualiscunque daretur. Enimvero optimè observavit Scipio Gentilis *l. 4. de donat. inter vir. & uxor. c. 22.* ita consuetudinem fuisse Genuæ, quam Pontifex non ausus tollere, quanquam obliquè evertit, dum qualitercunque caveri voluit, puta pignore. Etenim falsissima est Accursii & aliorum opinio, cautionem etiam pignoratitiam pro

dotè reprobata esse. Quandoquidem pignora pro dote dari, nulla prohibet lex: imo & ipsæ ll. omnia mariti bona pro dote obligari tacito pignori sanxerunt, præsertim cum in pignore dando nulla versetur mariti ignominia, quæ magna versatur in fidejussore dando. Add. l. 7. §. 6. *D. de donat. inter vir. & uxor.* Heringius d. c. 6. n. 119. sequ.

§. VII.

Planè si maritus vergat ad inopiam vix dubium est, posse ab eo fidejussorem pro securitate dotis accipi: nam constante matrimonio propter inopiam mariti dotem exigere potest mulier. l. 24. §. si constante *D. solut. matrim.* l. 29. l. 30. *C. de jure dot. Novell. 97. v. Hering. d. c. 6. n. 184. sequ.*

§. IIX.

Plerisque etiam placuit, Constitutionibus illis supra alatis contrarium consuetudine aut statuto induci posse, v. nomina auctorum ab Heringio d. c. 6. n. 211. sequ. congesta, quanquam ipse dissentiat. Sanè Nicol. Henelius de dotalit. c. 3. §. 8. & in not. observavit, in Bojemia, Silesia & passim locorum usu receptum constare, ut mariti de dote etiam fidejussoribus datis caveant. Adde de Pomerania Mevium part. 2. *Decis. 367. n. 5. & sequ.*

PAROEMIA XXVII.

Gelegenheit macht Diebe.

Occasio facit fures.

§. I.

Germanorum hoc verbum dicit Freinshem. *comment. ad Flor. l. 3. c. 5. n. 5.* Est autem occasio, secundum Ciceronem de invent. l. 1. *Pars temporis, habens in se alicujus rei idoneam faciendi, aut non faciendi opportunitatem.* Hæc causa fuisse

fuisse videtur, quamobrem Romani ob furta domestica ne quidem furti actionem darent. v. *l. 17. l. 36. §. 1. l. 89. D. de furtis. l. 11. §. 1. D. de pœnis.* ubi Marcianus domestica furta vocari ait, quæ servi dominis, vel liberi patronis, vel mercenarii, apud quos degunt, surriperent. *Conf. l. 55. §. 1. D. de administr. tutor.* Et Græcos furta abs domesticis commissa mitius punivisse, colligere est ex Aristotelis *probl. sect. 29. quest. 14.* ubi disquirat, quare qui ex balneis est furatus, aut ex palæstra, aut ex foro vel simili loco, morte multetur; qui autem ex domo privata, furti pretium duplum exsolvat.

§. II.

Diversum aliis populis placuit. Hoc furti genus tam improbum moribus visum, ut capite luendum censuerint, observavit A. Matthæi *tr. de crimin. tit. de furtis c. 3. n. 2.* & nominatim expressum Statuto Civitatis Ultrajectinæ. De Venetis quoque memoravit Petrus Bembo *l. 1. histor. Venet.* cum antea fures domestici, lege antiquitus institutâ, poenâ multo leviori plecterentur, quàm ii, qui eandem domum non incolerent, eaque ex re fieret, ut acuta servorum & inquilinorum audacia omnibus penè in domibus furta exercerentur: majoribus in Comitibus legem esse perlatam, quâ eadem esset in servos reliquosque fures contubernales poena constituta, idem jus, quâ poenâ quoque jure in alienos exterosque fures animadvertere magistratus civitatis consueverat. Et apud Saxones domestici pari cum extraneis furibus poenâ adficiuntur. v. *Carpzov. quest. criminal. 82. n. 52. sequ. & part. 4. const. 38. def. 1.* De rationibus legum harum juvabit audire differentem A. Matthæi *d. l. n. 3.* *Eo, inquit, improbius cujusque est factum, quo arctiore necessitudine nobis obstrictus est. Fur de trivio non obligatur nobis, nisi communi illa ratione, quod nefas sit hominem homini rebusve ejus*

insidiari, cum natura inter homines cognationem quandam instituerit. 1. 3. D. de just. & jur. Quod, quæ non posueris, ea fas non sit tollere: suam potius cuique egestatem fortiter tolerandam, quam ut ex aliorum spoliis dite scat. At eum, quem tecti focique consortione dignati sumus, arctius nobis obstringit domestica necessitudo, qua sentit, aut sentire debet, cum nihil cuiquam auferendum; tum inprimis parcendum patrifamilias, cujus vel imperio subjecti sumus, vel qui fumum atque penum nobiscum communicavit. Accedit, quod hospitii jura violat, qui hospitii arcas compilat: hospitii autem jura sacrosancta esse vetustas voluit: unde & jovem hospitalem dixere, vindicem eorum, qui hospites fefellissent. Hacque ratione in sacris dispensator Josephi exaggerat furtum scyphi argentei, cujus insimulabat fratres ejusdem: cur rependitis, inquiebat, malum pro bono? nonne ille est, è quo solet Dominus meus bibere? Præterea ea sunt animadvertenda peccata maximè, quæ, ut Cicero, ait, difficillimè præcaventur, tecti esse ad alienos possumus, domesticorum verò insidias qui vitare possumus, nisi leges pænarum magnitudine eorum cupiditates frenent? quo major atque laxior furandi copia, eo severius furta coërcenda: non est autem ulli major furandi copia, quàm domestico, quippe, qui intima atque penitus recondita plerumque pervideat, cujusque fidei commendare res nostras abfuturi domo soleamus. Addit: non inficiari se, hætenus statutis rectius cautum videri, ut gravius existimetur furtum, quod à domesticis admittitur, quibus & copia furandi major est, & quorum fidei plerumque atque custodiæ reculas nostras committimus. Sed tam grave id scelus esse, ut sit morte expiandum, id verò persuaderi sibi nequaquam posse.

§. III.

Quod si illi, qui in famulatu vel ministerio aulae Principis sunt, furtum faciant, non est dubium, graviores pœnam

nam infligi posse, partim ob loci sanctitatem, partim quia supellex ut plurimum pretiosa aliorum fidei necessariò committi debet. v. Tabor in *Racemat. Criminal. ad Constit. Criminal. Caroli V. art. 168. in subjecto Responso p. 528. & part. 2. Consultat. 85.*

PAROEMIA XXIIIX.

Ad Tit. D.
de injuriis.

Wann man unter die Hunde wirfft / welchen
es trifft / der schreiet.

Ululat canis, inter plures unus, lapide percussus.

§. I.

PAROEMIA hæc non tantum nota est, sed & profertur à Joachimo Hoppio *Diff. de joco c. 5. §. 24.* Eam autem audire coguntur, qui jocularia dicta, indefinitè prolata, ad se trahunt, & injuriarum actione vindicatum eunt: cum satius sit, non seriò persequi, quod paulo mordacius dictum videtur, quin potius silentio & risu hujusmodi quid dissimulare, ipsaque approbatione eludere, ex sententia M. Freheri *l. 2. de existimat. c. 2. n. 8. & 9.* Quod monitum etiam pertinet ad illos, qui dicta Ecclesiæ ministrorum pro concione, licet inclementiora & duriora, sed tamen generalia, sibi applicant & pro injuria interpretantur. Hieronymus adversus Ruffinum c. 3. *Quando sine nomine contra vitia scribitur, qui irascitur, accusator sui est. Prudentis hominis fuerat, etiamsi dolebat, dissimulare conscientiam, & cordis nubilum frontis serenitate discutere.* Sulpicius libro de B. Martino. *Nec verò quisquam nominare necesse est, licet nosmet ipsos plerique circumlatrent. Sufficit, ut si quis ex his legerit hæc & agnoverit, erubescat. Nam si irascitur, de se ipso dictum fatebitur, cum*

nos fortasse de alio senserimus. Salvianus l. 4. de gubernat. Dei. Sed cum ego hoc non de omnibus, sed de his, qui tales sunt, predicaverim; nullus irasci omnino debet, qui nequam se talem esse cognoscit: ne hoc ipso, quod irascitur, de cœtu ipsorum esse videatur.

§. II.

Cæterum hæc non pertinent ad illos Ecclesiæ ministros, qui in certam personam etiam ex umbone publico convitium dicunt. Tales enim injuriarum actione ad recantationem adigi nihil vetat, imo legibus Imperii & praxi est consentaneum. v. Recess. Imper. A. 1531. §. Wir haben §. Die Prediger. Rec. Imp. A. 1542. §. Damit aber. Carpzovius *Pr. criminal. quest. 96. n. & l. 3. Jur. Pr. Confist. def. 99.* Brunnemann. *l. 2. jurispr. eccles. c. 18. §. 63.* Rein-king. *l. 3. de R. S. & E. cl. 2. c. 2. n. 7. & 8.* Theologi Tubingenses apud Dedekenum *tom. 1. conf. part. 3. sect. 3. p. 872.* Jenenses apud eundem in *appendic. p. 507.* Wittenbergenses *ibidem p. 530. sequ.*

PAROEMIA XXIX.

Es gilt mir gleich / ob mich eine Hure lobt /
oder ein Schelm schilt.

Perinde mihi est, siue meretrix me collaudet,
siue nequam me calumniatur aut injuriâ
afficiat.

§. I.

A Pud Germanos vulgatum hoc esse proverbium, scribit Daniel Mollerus *ad part. 4. constit. Saxonie. 42. n. 6. & 7.* Et ceterè, inquit, minus malè ageretur cum hominibus &
loco

loco nimis lubrico eorum fama & honor positus esset, si ea ab alicujus privati calumniatoris arbitrio dependeret. Hinc quoque est, quod reprobetur consuetudo mechanicorum, qui in suis collegiis opificem injuria affectum non ferunt, nisi adversus injuriantē se ultus fuerit & innocentiam suam probaverit. Ordinatio Imperii Politica A. 1548. in fine tit. von Handwercks Leuthen & de A. 1577. tit. 37. §. es sollen. conf. Philippi l. 4. ad Inst. eclog. 38. Reyger thesauro voce artifex Pufendorf. l. 8. de J. N. & G. c. 4. §. 8. Gordianus Imperator l. 3. C. de injuriis: *Si non es nunciator, vereri non debes, ne ea propter, quod injuria faciende gratia quidam te velut delatorem esse dixerunt, opinio tua maculata sit.* Aristoteles, ut auctor est Laërtius l. V. de vita Philosoph. ἀκῆσας ὑπὸ τινος λοιδορεῖσθαι. Ἀπόντα με, ἔφη, καὶ μασιγέτω. *Audiens aliquando se à quodam affici contumeliâ, Absentem, inquit, me vel verberet.* Quin Mufonius Ὑβρέως γραφὴν ἔτ' αὐτὸς γράψασθαι τινὰ πότε, ἔτ' αὖ ἐτέρῳ συμβαλέεσθαι. *Injuria actionem neque se unquam intentaturum, neque cuiquam, ut id faciat, auctorem fore.* Et apud Lysiam legimus: Ἀνελεύθερον καὶ πάνυ φιλόδικον, κακηγορίας δικάζεσθαι. *Hominis est, non ingenui, sed litigiosi, injuriarum instituere actionem.* Mox prolatis exemplis illorum, qui illatas injurias diffimulaverant, ita concludit: Πόσω δὲ κρεῖττον ὥτως ἔχοντας φαίνεσθαι τὸν φιλόσοφον ὥστε συγγνώμης ἀξιῶν εἴ τις πλημμελήσῃν εἰς αὐτὸν, ἢ δοκεῖν μὲν ἀμύνειν ἑαυτῷ δικάζομενον καὶ ἐγκαλῶντα, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἀχρημονεῖν, ἀνακόλυσθαι τοῖς ἑαυτῷ λόγοις πράττοντα. *Quanto rectius Philosophum talem se ostendere, ut venia dignetur eum, qui in ipsum peccaverit, quam videri quidem semet vindicare in jus eundo & accusando; at reipsa indecorè se gerere, & dogmatis suis non consentanea agere.* Socrates nebulonem, à quo injuriâ fuerat affectus, in jus vocare noluit, æstimans eum, perinde ac si asinus ipsum calce ferriisset. Cato, cum illi os percussus esset, non excanduit, non vindicavit injuriam; ne remisit quidem, sed factam negavit.

Melius

Melius putavit non agnoscere, quàm vindicare. Seneca l. 2. de ira c. 32. & de constant. sapient. c. 14.

§. II.

Quod tamen non eo pertinet, ac si exprobrari illis debeat, qui illatam sibi contumeliam actione vindicant. Verè enim Paulus l. 27. §. 4. D. de pactis: *Expedi timere furti vel injuriarum pœnam.* Tertullianus l. 4. adversus Marcionem: *Discipline interest, injuriam vindicari: metu enim ultionis omnis iniquitas refrenatur.* Jam, ut Cicero III. in Verrem ait, *habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac viri boni difficillimè possunt.* Et hoc maximè locum habet, si non utilitas ex injuriarum actione sed honoris & estimationis reparatio quærat. Item si crimen singulare alicui objiciatur, v. g. magiæ, cujus infamiam à se non remove, aliquando cum periculo conjunctum esse posset. V. *Ordinat. Criminal. art. 25. §. erstlich ibi oder Er beschrien worden seye.* Non indigna quoque sunt heic legi quæ Bachovius ad §. final. J. de injuriis annotavit: *Vix ullam satis justam causam esse Christiano agendi injuriarum, nisi ubi hoc fieri publicè quodammodo interest: vel in exemplum, ut alii ab ejusmodi petulantia absterreantur, vel ob personam ejus, qui injuriæ affectus, veluti si publicum officium administret, quem ab injuriis immunem & integræ famæ haberi publicè interest, ne contemptui exponatur & administrando muneri suo minus reddatur idoneus, vel ex consuetudine indignus officiis publicis habeatur.*

§. III.

Cæterum occasione parcemiæ hujus non possum præterire singularem legem clarissimæ Germaniæ Civitatis Ulmæ. Vetat ea injuriarum actionem omnem inter cives suos, quantum attinet injurias, quæ verbis inferuntur. Verba statuti sive der Ordnung von Gerichten tit. 39. sunt: *Nachdem bey dieser*

dieser Stadt mit Alters Herkommen / daß die Verbal-
Injurien und Schmähungen / mit Recht zu vindiciren
und auszutragen nicht verstattet / sondern nach gnugs-
amer Verhör / vor Uns dem Rath / oder unsern Einun-
gern / auf Abstraffung des schuldigen Theils von Ampts
und Obrigkeit wegen / dergestalt bishero cassirt und auf-
gehoben worden / daß solches keinem Theil / an seinen
hergebrachten Ehren / Reimuth und gutem Nahmen ab-
brüchig gewesen : so soll es bey solchem wissentlichen
Herkommen auch füraus also ungeändert bleiben. Quā
lege civium concordiae & tranquillitati maximè consuli,
non est dubium, curā cujusque ex estimationis quasi in sinum
magistratus repositā.

PAROEMIA XXX.

Eine Frage stehet frey.

Interrogare liberum est.

Vulgatum vocat Joachimus Hoppius *tract. jurid. de joco*
c. 5. §. 7. Sed addenda limitatio, nisi interrogatio sit
probrosa. Hinc rectè Hoppius *d. l.* statuit: si quis interro-
get virginem de virginitate sua, istum injuriarum teneri:
talem enim dubitare; quæ autem absque præcedentibus
legitimis indiciis concipitur dubitatio, injuriosam esse &
legibus adversam, quoniam quilibet præsumatur bonus.
Eandem ob causam Recess. Imperii A. 1654. §. 55. constituit:
Daß keine interrogatoria criminosa & quæ turpitudinem
respondentis continent, sollen gesetzet / weniger
Er / der Zeuge darüber examiniret und
angefraget werden.

PAROEMIA XXXI.

Es ist besser stehlen / als zeugen.
Præstat furari, quàm furti arguere.

§. I.

PAROEMIAM hanc in vulgus notam ad verbum reddas:
Præstat furari, quàm arguere. At sententia est: satius
esse furtum committere, quàm de furto denuntiare. Et
sanè injuriarum tenetur, qui aliquem falsò detulit criminis.
Harpprecht. *ad §. injuria 1. Inst. de injur. n. 113.* Brunnemann.
Process. inquisit. c. 4. n. 27. in fine. Lyncker *decis. 269.* Man-
zius *Decis. Palat. quest. 78. 79.* Nisi delator probationes sug-
gesserit judici, testesve nominaverit, aut etiam, quæ ipse
vidit, significaverit. Talis enim si vel ipse interdum vel
testes indicia illa jurejurando firmaverint, non habet, quod
metuat injuriarum actionem; tametsi reus ita gravatus, tor-
mentis perlatis, aut jurejurando præstito, absolutus fuerit.
Carpzovius *decis. illustr. 188.* Quod tamen non ita accipien-
dum, quasi delator ipsemet crimen probare obstrictus sit:
est enim insignis inter accusationem & denunciationem dif-
ferentia. Manzius *d. decis. quest. 61. 65.* Brunnemann *ad d.*
l. 6. D. ad SCt. Turpillian. n. 2.

§. II.

Diversa quoque est ratio illorum, qui officii necessi-
tate, sive ob munus publicâ potestate sibi impositum, cri-
men denunciant. Benè Mevius *part. 1. Decis. 41.* Delatores
esse in republica ad utilitatem ejus pertinet; verum simul publice
refert, ut horreant referre, nisi certi de criminibus eorumque
auctore & saltem utilitati publicæ, non criminationibus aut vin-
dictæ suæ intenti sunt, ne sub obtentu denunciationis innocentibus

bus inferatur injuria aut calumnia : Ideo jure provisum ut teneantur probare (hoc temperandum est ex iis , quæ §. anteced. attulimus) & si non probent , iis quos delationibus perperam onerant , ob calumniam ad id quod interest , ut & in expensas , præterea actione injuriarum aliisque pœnis obnoxii fiant. Alia autem ratio est eorum , qui non sponte , sed officii quâdam necessitate denunciant facinora , de quibus eadem constituta non reperiuntur , ideo ista non sunt extendenda , quin potius specialē legum providentiâ ab accusatione eximuntur. Facit pro iis , cum officii necessitas , tum etiam præsumptio , quod magis Reipubl. quam in alterius injuriam contumeliæ vel calumniæ causa denunciassent præsumuntur ; nec potest per talem denunciationem quis gravari , dum non statim ad eam proceditur contra aliquem , sed prius à judice omnia diligenter expenduntur , & cum post expensas circumstantias sit inquisitio , judicis est factum non denunciatoris , per quod criminis aliquis arguitur. Si publico Officiali ex quo periculum esset , quod judici denunciaret , quæ percipit verisimilia , præcluderetur via inquisitioni generali de criminosis valde necessaria , & tolleretur aut inanis fieret debita sollicitudo , per quam nihil non denunciari debet ad scientiam & cognitionem magistratuum. Præterea concessa ob denunciationes adversus eos , qui officio suo funguntur accusandi licentia , concederetur omnibus potestas divexandi Officiales publicos , adeoque ad cohibendos aut deterrendos metu actionum & litium , quas etiam injustas boni horrent & execrantur. Præterquam igitur , si manifesta est sub officii obtentu calumnia & malignitas , non admittenda est actio vel accusatio contra eos , qui per officii rationem deferenda detulerunt.

§. III.

Cæterum si quis privatim alicui furti crimen objiciat , ne quidem audiendus erit , etsi vel maximè id probare velit.

Nam ut veritas convitii excuset ab injuria, requiritur inprimis, ut crimen, quod probari potest ac vindicare publicè expedit, deferatur ad judicem, justâ adversus id vindictâ, non per calumniam propaletur. Quo demum pertinet *l. eum qui nocentem* 18. *pr. D. de injur.* v. Mevius p. 3. *D. 357. & p. 5. Decis. 389. Struvius Exercit. 48. Syntagm. jur. civil. §. 55.*

*Ad Tit. D.
de questio-
nibus.*

PAROEMIA XXXII.

Keine Alzel hecft eine Daube / es werden dann
die jungen verwechselt.

*Pica non progenerat columbam, nisi pulli
permutentur.*

§. I.

Profert Gilhausen *c. 2. arbor. judic. tit. 17. n. 13.* Cui consonat ejusdem sententiæ proverbium: Der Apffel fällt nicht weit vom Stamm. Calipho ad Simonem apud Plautum *Pseudolo: Idne tu miraris, si patrissent filii?* Chremes ad Sostratam apud Terentium *heautontimor. Id quod est consimilis moribus, convinces facile ex te natum: Nam tui similis est probè: nam illi nihil vitii est relictum, quin sit & idem tibi.* Salvianus Massiliensis *l. 1. contra avaritiam. Penè omnes parentibus suis filii non magis in patrimonia, quam in vitia succedunt.* v. ibi in *Commentar. Rittershusius.* Adde proverbium Hebræorum *1. Samuel. XXIV, 14.* ubi Grotius simile Græcorum annotat. *Κακὸν κόρα καὶ τὸ κακὸν ὄον. Mali corvi malum ovum.*

§. II.

Nec discrepat illud, das Bier schmeckt nach dem
Faß. *Cerevisia dolium sapit.* Quod allegat Godelmann. *de mag. venef. & lamiis. l. 3. c. 3. §. 16.* inferens hinc: Si saga est
mater

mater, est etiam filia. Addit : *Nullum est enim sacrificium, quod ab istis hominibus tantopere Diabolus expetat, quam ut suos ipsorumque liberos, simul ac hauserunt lucem, ipsi vovent.* Suffragatur in crimine magiæ Besoldus voce *Herem.* At alii non temerè his contradicunt, quos adduxit Mauritius *de denunciatio. sagar. c. 3. §. 21.* Et Agrippa *l. 2. ep. 39. & 40.* memorat : Nicolaum Savini Dominicanum, inquisitorem fidei Metis, voluisse ut foemina subjiceretur torturæ propter hoc unum, quod esset filia veneficæ, nec se impedire potuisse, quo minus eadem subjiceretur. At tandem reperi-
tum, eam fuisse innocentem, & accusatores in expensas condemnatos.

§. III.

Locum hoc etiam habere potest in hominibus ejusdem nationis sive patriæ. Ulpianus in *l. quod si nolit 31. §. 21. D. de ædilit. edict.* *Qui mancipia vendunt, nationem cujusque in venditione pronuntiare debent : plerumque enim natio servi aut provocat, aut deterret emptorem, idcirco nostra interest scire nationem.* Presumptum etenim est : quosdam servos bonos esse, quia natione sunt non infamata : quosdam malos videri, quia ea natione sunt, quæ magis infamis est. Quod si de natione ita pronuntiatur non erit : judicium emptori omnibusque, ad quos ea res pertinebit, dabitur : per quod emptor redhibet mancipium. Salvianus Episcopus Massiliensis *l. 7. de gub. Dei.* *Natura Gothorum perfida, sed pudica est : Alanorum impudica, sed hospitalis : Saxones crudelitate efferræ, sed minus perfidi : Franci mendaces, sed castitate venerandi.* Omnes denique gentes habent, sicut peculiaria mala, ita etiam quedam bona. Ubi Rittershusius cautelam notandam esse dicit : Stultè atque imperitè, ne dicam maledicè atque improbè facturum, si quis ob nationem statim velit hujus aut illius flagitii suspectum habere, aut etiam pro tali diffamare. Hinc natio-

nem infamem dicunt facere indicium remotum ad torturam. v. Bocerum de quest. c. 3.

PAROEMIA XXXIII.

Er siehet aus wie ein Schelm.

Vultus nebulonem indicat.

§. I.

Magnam paroemia hæc cum præcedenti affinitatem habet, & malæ physiognomiæ notam scelesti animi tribuit. Planè ut Cicero orat. pro Q. Roscio. Oro atque obsecro vos, faciem utriusque considerate. Nonne ipsum caput & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam & clamitare calliditatem videntur? nonne ab imis unguibus ad verticem summum (si quam conjecturam affert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mendaciisque constare totus videtur? Verè idem Cicero 3. de Oratore. Ut imago est animi vultus, sic indices oculi. Et I. de Legibus: Natura speciem ita formavit oris, ut in ea penitus reconditos mores effingeret. Nam & oculi nimis arguti, quemadmodum animis affecti sumus, loquuntur: & is qui appellatur vultus, qui nullo in animante esse præter hominem potest, indicat mores. & de petitione Consulatus: Vultus & frons est animi janua. Aristoteles sect. 36. probl. 1. ex facie quinam simus, præcipuè cognoscitur. Ambrosius l. 6. hexan. c. 9. Imago quædam animi loquitur in vultu. Zopyrus physiognomon, ut testatur Cicero de fato, profitebatur, se hominum mores naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere. Ovidius 2. de arte amandi:

In vultu pignora mentis habet.

Singulatim de oculis Phraates apud Philostratum vit. Apol. lon. l. 2. c. 12. Πολλὰ μὲν ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ θῶν ἐρμηνεύουσιν Πολλὰ δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ παρειαῖς κεῖται, γνωματεῖν τε καὶ θεωρεῖν αὐτῶν

ὧν σοφοὶ τε καὶ φυσικοὶ ἄνδρες, ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ εἰδῶλα, τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διαθεῖνται. *Multa humanorum morum oculi explicant: multa in superciliis & genis recondita sunt ad iudicandum pariter & specularandum, ex quibus sapientes viri & physici velut in speculo imagines, animos hominum perspiciunt. Quidam animi portas dixere oculos: Adamantius l. i. physiogn. c. i. ὥσπερ διὰ πυλῶν ἰστών ἡ ψυχὴ διαφαίνεται. Lactantius libro de opificio Dei c. 8. Verius & manifestius est, mentem esse, quæ per oculos ea, quæ opposita sunt, transpiciat, quasi per fenestras lucente vitro aut speculari lapide obductas. Et idcirco mens & voluntas ex oculis saepe dignoscitur.*

§. II.

Hinc non temerè colligimus, veram esse *J*Ctorum doctrinam: malam physiognomiam indicium facere ad torturam, saltem remotum. Zanger *de quest. & tortur. c. 2. n. 85.* Bocser. *de quest. & tortur. c. 3. n. 87.* Carpzov. *quest. criminal. 120. n. 79. 80.* Tabor *tract. de tortur. ad art. 27. O. C. §. 8.* Et si plures torturæ subjiciendi, ab illo, cui mala physiognomia est, incipiendum esse, Barbof. *de officio & potest. Episcop. part. 2. allegat. 42. n. 1.*

§. III.

Simul hinc liquet, usum librorum physiognomicorum (quorum lectio, ut Ammianus Marcellinus l. 15. c. 8. loquitur, *per corporum signa pandit animarum interna*) esse non nullum in jurisprudentia. Tractarunt id genus argumenti apud Græcos curatè Zopyrus, Loxus, Polæmon, ut Origenes. *contra Celsum l. 1.* testatur. Nec Latinis intentatum fuisse, indicat fragmentum Trogi Pompeji apud Plinium l. 11. N. A. c. 52. Quanquam præter Aristotelis & Adamantii Sophistæ φυσιογνωμονικὰ nihil ad manus nostras pervenit. At nuper Marville, personatus scriptor, vol. 2. *melanges d'histoire & de litterat. pag. 385. sequ.* artem hanc explodere conatus est.

PAROEMIA XXXIV.

Das Gesicht verräth Ihn.
Vultus eum prodit.

§. I.

Idem exprimit Callistratus l. 19. D. de officio Præsidis *Ani-
mi motum vultus detegit.* Boethius l. XI. histor. Scotor. de
Donevvaldo. *Habet id animus sceleratus peculiare, ut ad omnia
pavens vultu aut gestu crimen prodat invitus.* Ovidius: *Heu
quàm difficile est, crimen non procedere vultu.* Cicero II. de Ora-
tore: *Vultus sensus animi plerumque indicant.* Alexander
apud Curtium l. 3. c. 6. à vultu Philippi Medici, epistolam
legentis, non movebat oculos, *ratus aliquas conscientie notas
in ipso ore posse deprehendere.* H. Grotius l. 3. histor. Belgic. ad
A. 1594. de Michaelē Renichonio & Petro Turio, emtis in
Mauritium Principem Auriacum percussoribus: *Suspicioni-
bus præventi ex ipsa vultus inconstantia, ut difficulter teguntur
tanti sceleris meditamenta.* Albricus de Deorum imaginibus:
Nunquam malitia libera frontis est.

§. II.

Singulatim rubor signum malæ conscientie esse puta-
tur. Micio apud Terentium Adelphis: *Erubuit, salva res est.*
At benè Joann. Loccenius ad illud Curtii l. 9. c. 7. Sæpe
minus constantie est in rubore, quàm in culpa. *Rubor, in-
quit, non est constans ac perpetua malæ causæ nota. Interdum
enim ex subita oritur commotione propter suspicionem in inno-
centem inopinatò factam; aut ex phantasia subito & vi quadam
se inferente; aut ex imbecillitate frontis.* Seneca epist. II. de
Fabiano. *Fabianum, cum in Senatum testis esset inductus, eru-
buisse memini: & hic mirè illum pudor decuit. Non accidit hoc
ab infirmitate mentis, sed novitate rei, quæ inexercitatos, etsi
non*

non concutit, movet, naturali in hoc facilitate corporis prenos. Nam ut quidam boni sanguinis sunt, ita quidam incitati & mobilis & citò in os prodeuntis. Non itaque semper ex rubore facti conscientia arguenda est, nisi alia indicia concurrant. Contra pallorem sequi in plerisque majorum scelerum consciis existimatur. Horat. l. i. ep. i.

Hic murus abeneus esto,

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

v. Strykium de physiognom. c. 3. n. 12. sequ. in vol. 5. Dissert.

§. III.

Cæterum vultus usu & exercitatione effingi potest, ut videatur, qui non est. De Egnatio Tacitus XV. Annal. 33. habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum animo perfidiosus & subdolus, avaritiam ac libidinem occultans. De Ernesto Governatore Belgii H. Grotius l. 3. histor. Belgic. ad A. 1594. Non deerant, qui tranquillum ejus, quod credebatur, ingenium contra interpretarentur, quasitumque modestie vultum, quo tantam feritatem occultaret. Artem hanc pulcrè callebat Antiphon, vultum, prout libitum erat, formare edoctus. Nam ita apud Terentium in Phormione

ANT. *Vultum contemplamini, hem*

Satiû sic est? GE. *Non.* ANT. *Quid si sic.*

GE. *Propemodum.* ANT. *Quid si sic.*

GE. *Sat est.*

PAROEMIA XXXV.

Roth Bart / Schelmen Art.

Barba rufa, prava indoles,

§. I.

Rubens color nullibi non suspectus est, etiam in proverbio, complexionem indicans callidam, ait Joannes ab Indagine

G

in

in physiognomia p. 88. Judicio Rudolph. Goclenii in physiognom. p. 38. *Valdè ruffi capilli insipientiam, iracundiam & insidias, imprudentiam & animi malignitatem indicant. Simpliciter autem ruffi, id est cum flavedine quadam caloris & iracundia argumenta sunt.* Martialis l. XII. epigr. 55. in Zoilum scribens:

*Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus,
Rem magnam prestas, Zoile, si bonus es.*

§. II.

Veteres Germani non videntur idem existimasse: nam rutilo capillitio gaudebant, & interdum id arte procurabant, teste Plinio l. 28. N. A. c. 12. Imitati hoc Romani. Ovidius l. 1. amor. el. 14.

*O quàm saepe comas aliquo mirante rubebis,
Et dicis, emtâ nunc ego merce probor.*

Martialis l. XIV. ep. 25.

*Caustica Teutonicos accendit spuma capillos,
Captivis poteris cultior esse comis.*

Nec de Achille aut Agamemnone ænobarbis, quod reprehendi mereatur, legimus. Friderico tamen Imperatori, quem Barbarossam vocant, capillos quasi flavos & crispos fuisse scripsit σίγχεον & Morena in rerum Laudensium historia, quæ in thesauro antiqu. & histor. Italiae tom. 3. part. poster. nuper est recusa. Et plerisque veteribus Germanis flavi capilli. Juvenal. Satyr. XIII.

Cerula quis stupuit Germani lumina? flavam Casariam?

Martialis l. 5. epigr. 68.

*Arctoâ de gente comam tibi, Lesbia, misi:
Ut scires, quanto sit tua flava magis.*

PAROE.

PAROEMIA XXXVI.

Ich bin nicht die erste Huer.

Prima non sum meretrix.

Ad Tit. D.
de poenis.

§. I.

Verbum hoc meretriculis solet in ore esse, ut elevent crimen stupri à se commissi. Planè ut Micio apud Terentium Adelphis:

Virginem vitiaſti, quam te jus non fuerat tangere.

Jam id peccatum primum, magnum; at humanum tamen.

Fecere alii ſæpe item boni.

& adolescens apud Gellium l. X. N. A. c. 19. non ibat inficias, fuisse quod Taurus ipsi objiciebat, sed id solitum esse fieri defendebat, turpitudinemque delicti exemplorum usu & consuetudinis venia deprecabatur. Thesprio apud Plautum: *At jam ante fecerunt alii.* Nimirum circumstans peccantium frequentia pudorem minuit, & proinde consuetudo facti aliquid detrahit de culpa. Hinc Plinius non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato.

§. II.

Enimvero poterat existimari, consuetudinem facti, seu ubi vitium aliquod velut in publicos mores abiit, acrimoniam poenæ potius efflagitare. Nam ut Saturninus l. 16. §. ult. D. de poenis ait: *Nonnunquam evenit, ut aliquorum malefactorum supplicia exacerbentur, quoties nimirum multis personis grassantibus, exemplo opus sit.* Ulpianus l. 1. pr. D. de abigeis. *Puniuntur (abigei) durissime, non ubique, sed ubi frequentius est id genus maleficii.* Ast verissimè pariter & acutè observavit H. Grotius l. 2. de J. B. & P. c. 20. §. 35. hæc pertinere potius ad leges, quæ poenæ utilitatem magis in universitate spectant, & poenam intendere solent, ut in-

valescens consuetudo reprimatur. Contra ubi poenæ infligendæ, considerandum iudicibus, quantum culpæ sit in singulis, quæ sine dubio minor est in illo, qui velut torrente similia peccantium fuit abreptus. Conf. Pufendorf. *l. 8. de J. N. & G. c. 3. §. 23.*

*Ad Tit. D.
de senten-
tiam pass.
& restit.*

PAROEMIA XXXVII.

Gnade gehet vor Recht.

Gratia antevertit jus.

§. I.

ET vulgo nota est hæc paroemia & recitatur à D. Diethero *addit. ad Besoldi thesaurum voce Gnade & Erweisung.* Ex qua intelligimus distinctionem restitutionis justitiæ & gratiæ, quæ sollicitè observanda : Nam quod Wissenbachius *ad tit. de sentent. pass. & restitut. §. 29.* eam petere principium ait, vanum est. Certè in criminalibus causis probationi innocentia etiam post sententiam locus est. *l. 1. §. si quis 27. D. de question. post Farinacium Zieglerus Dicastic. c. 45. §. 13. Brunnemann. de process. inquisit. c. 8. membr. 1. n. 12.* Sed per restitutionem, quam vocant justitiæ. Hanc etiam iudex facit. v. Mevius *part. 8. Dec. 172.* (Quamquam apud Romanos Præsides sententias suas retractare non possent, sed ad Principem referre totam rem juberentur. *d. l. 1. §. ult. D. de question. l. 27. D. de pænis.*) eademque plenissima est; quicquid abstulit sententia etiam post eam alienata & fructus, modo adhuc extent (consumti enim tanquam bonæ fidei possessori acquiruntur) redhibens. v. Bachov. *v. 2. ad Treutler D. 28. §. 7. lit. C.* Ziegler *l. 1. de jur. Majest. c. 9. §. 1. & 5.* Veteres etiam eorum, quos injuria à se damnatos agnoverant, statuas in locis publicis ponebant & consecrabant, ut, quo poterant modo, si non vitam, saltem vitæ memoriam restituerent.

rent. Quod Socratis, Phocionis & aliorum quorundam innocentia datum à populo levi; qui cum se à calumniatoribus deceptum videret, & memoriam eorum, quos temerè damnaverat, restituebat, & in eorum accusatores, quorum dolo eos oppressos putabat, iram suam & indignationem convertebat. Quam quidem levitatem plures notarunt, sed luculentis verbis Isocrates *de permutatione*.

§. II.

At veniam poenæ vel delictorum tantum indulget summus imperans. Ut ex jure Romano est apertissimum. Circa effectum autem distingui solet inter restitutionem generalem & specialem, sive plenam & minus plenam. Nos planius dici posse existimamus, an restitutio fiat contra deportationem, vel infamiam, vel publicationem omnium bonorum, vel aliam poenam. Si restitutio fiat contra deportationem, restituitur jus civitatis & per consequens quod inde pendet jus patriæ potestatis, & jus in bona filii, quæ habuit. Hinc Constantinus Imperator in l. final. §. final. C. de sentent. pass. & restitut. *Tantum ad restitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem sententia valuit, utque deportationis ipsum per se nomen, rerum omnium spoliatio est, ita indulgentia restitutio bonorum* (sc. filii de quibus quærebatur) *ac dignitatis uno nomine amissorum omnium sit recuperatio*. Ex quo consequitur, restituto patre, testamentum, quod filius interea fecit, ceu capitis deminutione irritum fieri. Ut contra alios optimè docuit Jacob Gothofredus *ad l. unic. C. Theodos. de sentent. pass. & restitut.* & Mollerus s. *Semestr. 85*, ubi refert, hoc usum habuisse in rebellibus subditis, à Carolo V. Imper. restitutis. Consequens porrò, deportatione sublata, abundantem esse cautionem, quando patri restituto nominatim patria potestas restituitur, ut factum cum Joannes Fridericus Dux Saxoniae libertati pristinae redderetur à

Carolo V. Imp. Nam quod in *l. 6. C. de sentent. pass. & restitut.* dicitur, filium deportatum restitutum in patriam potestatem non redire, id singulare est in filio, ne quod favoris emeruit & indulgentiæ, ut in patriam & bona restitueretur, id in ejus odium retorqueatur, ut iterum egregiè Jacob Gothofredus d. l. demonstrat, qui etiam *l. 9. C. d. tit.* resolvit. Ceterum ad bona restitutio hæc se non exporrigit, quoniam, ut quis bona recipiat, cum jure civitatis non cohæret. *l. 2. & 3. C. de sentent. pass. & restit.* Multo minus ad bona alienata, ceu quæ propter sententiam validam jure interim ad alterum translata sunt: nec ad fructus, utpote non ablatos & jure interim, velut à domino, acquisitos. Tulden in *C. d. t. n. 4.* Mevius *part. 2. Dec. 23.* & Dd. communiter. Si restitutio fiat contra infamiam, fama haud dubie reparatur. *l. 1. §. 10. D. de postuland. l. 10. C. de sentent. pass. & restitut. l. 23. C. de nuptiis Symmachius l. X. ep. 3.* Notatus infamia exploratissimum remedium veniæ imperialis implorat, ut judicati remissione famæ suæ vulnus excludat. Si denique restitutio datur contra bonorum publicationem, fiscus bona præsentia restituit, & quatenus ex alienatis est locupletior factus. v. Ziegler. *de jur. majest. d. c. 9. §. 4.*

§. III.

Ante hinc quam abeamus notari adhuc meretur, à restitutione gratiæ differre illam, quæ ex conventionem pacis vel amnestiæ oritur. Hæc enim plenior est. v. Joann. à Sande *l. 3. tit. 4. def. 5.* Deinde restitutionem gratiæ nondum impetratam, quamvis per supplicationem petitam, executionem sive mandatum processus criminalis non suspendere, quod secus est in restitutione justitiæ. v. Sfort. Oddus *de restitut. in integr. quæst. 43. n. 15. & 30.*

PAROEMIA XXXIIX.

In Policy Sachen gilt keine Appellation.

Ad Tit. D.
de appellat.

In causis politicae ordinationis non admitti appellationem, est in proverbio, ait Brunnemannus *ad l. final. D. de appellat. recipiend. n. 12.* Enimverò idem non temerè id reprobat, aut sine temperamento admittendum esse negat: posse enim in causis illis iniqua decerni, & propterea quem ab appellatione excludendum non esse. Audiamus Recessum Imp. A. 1654. §. 106. wie nun solches von denen causis mandatorum & simplicis querelæ eigentlich zu verstehen / allwo der Bürger und Unterthan directè wider seine Obrigkeit klaget / also solles daneben auch gehalten werden / wann Sachen / die den / bey einem Stand insgemein eingeführter guter Policy / Zunft- und Handwercks Ordnungen anhangen / durch Appellation an unser Kayserl. und des Heil. Reichs Cammer-Gericht gezogen werden wollen / daß der Richter / ehe Er die Proceß erkennet / jedes Orts Obrigkeit / und des Status publici, mit einlauffen des interesse, mit seinen Umständen wohl erwegen / fürnehmlich aber in dergleichen Sachen keine inhibition leichtlich erkennen / sondern dafern solche Sache wider selbigen Orts hergebrachte vernünftige / und den Reichs Constitutionen nicht ungemäße Handwercks- und andere hergebrachte rechtmäßige Ordnung lauffet / zu Abschneidung des in denen Reichs Constitutionen so hoch verbottenen Aufstrebens / und Scheltung der Meister und Gesellen / und anderer Ungelegenheit ab- und an des Orts Obrigkeit / als die ohne das den Gewalt haben / dergleichen Statuta nach Gelegenheit der Läufe und Zeiten zu widerrufen und zu ändern / verweisen. Ex qua lege intelligimus, causas huiusmodi, ut tales, seu quatenus ordina-

ordinationibus suis comprehenduntur & juxta eas exercen-
tur, vel non esse appellabiles; vel si appellabiles audiunt,
tamen sine ordinario appellationum processu expediri. Tan-
tum si vel extra istas quædam accidant, vel sub istarum fini-
stra applicatione quis gravatur, vel ubi res dubia est, multo
magis si contra illas quicquam iniquum vel insolitum irro-
gatur, appellationi locum fieri. Ut pluribus exposuit Me-
vius *part. 3. Decis. 154. conf. Decis. 37.*

*Ad jus præ-
blicum
Germania.*

PAROEMIA XXXIX.
Der Schöff weißet zu Recht.
Scabinus, quid justum sit, enunciat.

§. I.

Dicitur, ait Knichen *de jure territor. c. 4. n. 417.* Scilicet
magna olim Scabinorum, qui judiciis assidebant, erat
auctoritas, & quod de jure respondebant, velut oraculum
celebrabatur. Hinc eorum pronunciationes sive responsa
de jure præsertim non scripto edita, quæ Weistumb dicun-
tur, adhuc hodie magni æstimantur. Ut aliquando in Ca-
mera Imperiali latè deductum fuit in causa Bender Flecken
Ober- und Nieder-Ingelheim / contra Chur-Pfalz apud
Meischnerum *l. 2. Decis. 4. n. 62. & sequ.* quem eo nomine
laudat Casp. Klockius *vol. 1. conf. 29. n. 764. & conf. 42. n. 1.
& sequ.*

§. II.

Ut autem imaginem hujus rei habeas, libet eam dare
ex Chronico Limpurgensi, illis temporibus æquali, ad An.
MCCCLXXIV. Auf den Montag unsers Herrn Reich-
nans-Tag/das war der fünfte Tag in dem May/da besas-
se Herr Cuno von Salckenstein/ Erzbischoff zu Trier/ und
Joh. Herr zu Limpurg/ das Gericht auf dem Berg mit ihr
selbst

selbst Reiben. Und das Gericht solte sein gegangen über
einen Schöffen / der was genant Johann von Müheim.
Und hatte die vorgenante Herrn bey Ihn am Gericht
Herrn Friederich von Sarwerde Erzbischoffen zu Cöln /
Johann Graf zu Seyn / Reinhardten Herrn zu Westers-
burg / und Diederich Herrn zu Runkel / und andere viel
Ritter und Knechte. Und das Gericht ging in der Form
und Weiß an / als das hernach geschrieben stehet. Da
stund ein Ritter mit Namen Herr Diederich Waltpode /
und fragte von der Herrn wegen / die Schöffen zu Lim-
purg / daß Sie auff den End sagten und offenbarten / wo-
für Sie die Herrn hielten / was ihre Herrschafft und ihre
Frenheit und ihr Recht wäre zu Limpurg? Da gingen
die Schöffen aus und namen einen Raht / und kamen
wieder / und versprecheten Sich. Das Wort sprach Jo-
hann Bope / Schöff zu Limpurg / gar herrlichen / und
stund festiglich in der Schöffen Wort von anbegin des
Gerichts bis zu lezt aussen / und sprach also: Wir bekenn-
en / daß unser Herr zu Trier ist unser gekaufter Herr /
nach laut und Ausweisung solcher Brieff / die darüber
geben und versigelt seynd. Behaltmus und Verbring-
ung auch solcher Brieff und Reuters-Brieff / die auch
die Burgk und die Stadt von Limpurg von dem Stifft
und unsern Herrn von Trier und seinen Vorfahren wi-
derumb und dagegen führen / sprach Er / Wir bekennen
und halten unsern Junckern von Limpurg vor unsern
rechten gebornen Herrn / der von der Herrschafft von sei-
nen lieben Eltern seligen geboren ist / wie daß die Herr-
schafft und Herrlichkeit an Ihn erstorben und kommen ist
von seinem Vatter / und Herrn Gerlachen seinem Bruder
unsern Herrn seligen. Zu dem andernmahl stund der
vorgenante Ritter / und fraget die Schöffen von der
Herrn

Herrn wegen/ und ermahnet Sie gar ernstlichen und uf
den End / daß Sie erzählten und sagten von Puncten zu
Puncten / und von Stück zu Stück / so was der Herr-
schafft / Ihr Herrlichkeit / Freyheit und Recht wer / und
was man ihnen hie zu Limpurg an der Herrschafft be-
kennete / doch aber an ihrer Herrschafft und Freyheit un-
verlustigt. Da gingen die Schöffen aber aussen / und
beredeten sich / und kamen wider. Und sprache der vor-
genante Johann Bope: Wir wissen vor ein Recht / daß
das Gericht zu Limpurg unser Herr ist über Hals und
Haupt / doch daß die Herrn an keinen Burger von Lim-
purg nicht greiffen noch tasten sollen in einige Weis / die
Schöffen haben dann zuorderst darüber geweisset.
Forther mehr wissen Wir unserm Herrn die höchste Be-
de / das seind zehen Marck Limpurger Wehrung / und der
gemeinen Statt ein Menzer Fuder Weins / und einem
jeglichen Schöffen vier Pfennig mehr dann einem Mer-
cker. Anderwerb wissen Wir den Herren die minste
Bede / das seind dreissig Schilling Pfennig / und jeglichem
Schöffen zehen Pfennig / und daß man keinen Burger zu
Limpurg pfenden soll / noch angreifen umb einige Bede /
man habe In dann zu zweyen vierzehnen Tagen uf die Be-
de gedinget / und auf die kleine Bede / zu dreyen vierzehnen
Tagen. Auch soll man keinen Burger zu Limpurg an-
tasten oder angreifen mit dem Gericht der jemandes ge-
schlagen oder gestochen hette / dieweil der den Althem in
seinem Leib hat / der da geschlagen were. Und seind disse
Sachen alwegen wolherbracht / und allzeit herlich und
festiglich gehalten. Anderwerb fragte der vorgenante
Ritter von der Herrn wegen / Ob einer Gewalt zu Lim-
purg thete / ob einig Man dann dem Herrn den mögte an-
greiffen und halten bis auff die Schöffen / auff daß Er
nicht

nicht vorflüchtig würde? Da gingen die Schöffen außem/
kamen wider / und antwort der vorgenant Johann Bo-
pe / vor Sich und die Schöffen / und sprach : Wir wissen
vor ein Recht / so schier ein einigem Man ein Gewalt
wird geklaget / so soll Er ein Gericht bescheiden von der
Herrn wegen / und soll die Schöffen auch verhauffen umb
die Klag auf ihn / so / wie die gehandelt und gethan ist.
Darnach dann daß die Klage uf den gebracht ist / darauff
sollent sich die Schöffen berathen und entsinnen / und sol-
len darauf sagen / und vor ein Recht weisen das Sie be-
düncet / das Recht sey. Und das ihn werde geweisset
von erst von den Schöffen / so sollen die Herren / noch ihre
Amptleut / an keinen Burger greiffen zu Limpurg / noch
tasten in keine Weiß. Anderwerb fragte der Ritter vor-
genant von der Herren wegen / Ob man einen bedächte/
daß Er ein Gewalt gethan hette und begangen / was der
den Herrn schuldig were? Darumb so gingen die Schöf-
fen aber auß / beredeten sich / und kamen wider. Und gab
der vorgenante Johann Bope von der Schöffen wegen
zur Antwort / und sprach : Lieber Herr / Wir wissen
noch sprechen kein Urtheil uf gedencen / und sagte Im
nichts mehr. Lieben Freund / da disse Frage und Ant-
wort als vorgeschrieben steht / und noch viel mehr redt / die
mit alle hier geschrieben stehen / geschehen waren mit
Herrligkeit / und mit Weißheit verantwortet worden / da
stunden die vorgenante zwen Fürsten auf / von Trier und
von Cöln / die Grafen / Herrn / Ritter und Knecht / und
verwunderten sich der grossen Fürsichtigkeit. Und einer
sah den andern an / als ob Sie solten sprechen /

Der Haas ist uns entgangen /
Denn Wir wolten han-gefangen.

Und gaben den Schöffen grosse Ehr und Weißheit / und
also schieden Sie von hinne.

Daran gedencet ihr Jungen und ihr Alten /

Das ihr mit Weißheit mocht behalten

Euer Leib / Gut und Ehre /

Das ist euren Kindern gute Mehre.

Und bittet Gott vor den Schreiber Johann / der diß Ur-
theil verstund / und in ein Notul begriff zu Ehr und Sel-
ligkeit der Stadt Limpurg.

§. III.

Sunt & complura hujusmodi responsorum exempla in
Hassia nostra, ex quibus unum heic subijcimus: In dem
Cent-weistumb über Seheim de A. 1492. hat der Berg-
Schöffe auf heut dato einmütiglich geweist vor ein Recht
meinen gnädigen Herrn und Landgraffen (zu Hessen /)
Obristen Faud und Herrn uf diesem Berge über alle Un-
geschichte / über Hals / über Haupt / und Dieb und Diebin /
über alle Maß und Gewicht / die habe seine Gnade zu
straffen / hohe und niedere / nach seiner Gnaden wohl ge-
fallen / auch Gebott / hohe und niedere / zu machen und zu
setzen / ohne Schaden andern Herrn an ihren Zinsen und
Gütern. Quod responsum transactioni inter Serenissi-
mum Landgravium & Illustrissimos Comites Erbacenses
A. 1621. initæ, verbotenus insertum simulque confirmatum
est.

PAROEMIA XL.

Wer Landes = Herr oder Landes = Fürst ist / und
Landes = Herrlichkeit oder Landes = Fürstl.
Obrigkeit hat / dem gebühret auch die Erb-
und Landes = Huldigung.

Qui

Qui dominus regionis est, huic debetur homagium.

§. I.

Communi hoc verbo solere efferri, testes habemus Werner. voce *Landes oder Erbhuldigung*. Ritter. de homagio c. 4. n. 6. Mylerum de Princip. & Statib. Imperii c. 38. §. 1. Jam seculo duodecimo & decimo tertio in usu fuit, subditos fidem & obsequium suum regionum dominis obligare. Otto Frisingensis de gestis Friderici I. Imperat. l. 1. c. 28. ad A. 1155. *Sedente in publico Consistorio Imperatore, Henricus Dux possessionem suam patrumque suorum recipit sedem. Nam & Proceres Bajoaria hominio & sacramento sibi obligantur, & cives non solum juramento, sed etiam ne ullam vacillandi potestatem haberent, vadibus obfirmantur.* Quæ formula tunc fuerit, intelligi potest ex literis publicis Civitatis Brackele, quas exhibuit Nicol. Schaten l. 12. Ann. Paderborn. ad An. 1289. *Nos iudex, Consules, & universitas in Brakele tenore presentium recognoscimus, publicè protestantes quod nos & singuli nostri Burgenses apud Venerabilem Patrem & Dominum Episcopum Paderbornensem ac suum Successorem, nec non apud Capitulum & Ecclesiam Paderbornensem bona fide in perpetuum permanebimus, ac ipsis, Episcopo, Ecclesie suæ in parte suæ & in omnibus intendimus obedire tanquam fideles Burgenses Domino suo vero, & hac sub fidelitate sibi præstita promittimus bona fide. In cuius obligationis & fidelitatis testimonium dicto Domino nostro Episcopo ac suæ Ecclesie præsentem paginam ex certa scientia & voluntate singulorum Burgensium nostræ civitatis sigillo dedimus roboratam. Datum & actum Brakele in Cæmeterio sexto Kalend. Octobris, Anno Domini Millesimo, ducentesimo, octuagesimo nono. Apud eundem est l. 13. Ann. Paderb. in charta A. 1332. Castrenses Episcopo & Abbati simul Huldunge sive fidelitatem*

jurabant. adde D. Præsidis *Dissertat. de subjeçt. territôr. §. 13. in not.*

§. II.

Enimverò inde non sequitur, illum, qui homagium non præstitit, non esse subditum. Neque enim ideo quis subditus existimatur, quia jurat: sed ideo jurat, quoniam est subditus. Ut docuit Engelbrecht *de jurisd. Imper. concl. 138. Gylmann. supplicat. Cameral. tom. 1. part. 1. tit. 2. de reconvent. n. 58. & alii.* Hinc videmus in quibusdam regionibus, ubi nobiles jurisdictionem habent, hos solos sacramentum fidei dicere, non & eorum subditos. Ut observavit etiam Reinkingius *l. 1. de R. S. & E. cl. 5. cap. 4. n. 42.* Novimus etiam Civitates Imperiales, quæ homagium Imperatori non præstant, neque tamen eo minus in parendi conditione censentur.

Ad jus
Canonicum.

PAROEMIA XLI.

Wenn man die Gans zu dem Ganden sezet / so
bleibt der Gans der Mann / der es seyn soll.
Si quis anseri jungat anserem marem, anser
manet mas, qui intenditur.

ITa ad verbum transferas paroemiam, quam nobis profert Mevius *part. 5. Dec. 120.* Ea utimur, quoties innuere volumus, fraudem fieri præsentationi, quam vocamus, & Patroni ecclesiarum facere solent. Nimirum si plures edi ex lege vel moribus debent, edendi sunt singuli idonei & habiles. Frustranea quippe est, ut rectè ait Mevius, eorum præsentatio, quorum aliquis non est eligibilis. Ibi cessat electio, & succedit molimen obtrudendi alterum clam, dum alter non est eligendus. Quocirca cum talis præsentatur, remittere decet

debet ad præsentantes, ut prius præsent, eligi posse. v. *cap. eum autem de jure patronatus in 6to.*

PAROEMIA XLII.

*Ad jus
feudale.*

Der gesambten Hand muß Folge geschehen.
Simultanea investitura de successoribus in suc-
cessores repetenda & renovanda.

Utitur Cothmannus 3. *Respons.* 20. n. 5. ubi ait, hanc ipsam Saxoniae simultaneae investiturae notam certissimam esse & ex scriptoribus Saxonis probat. Sanè sine hac investitura agnati nec in feudo antiquo succedunt. Quod utique jure communi secus est. v. Struvium c. 9. *Syn- tagm. feudal. aphor.* 17. Mevium *part.* 4. *Dec.* 404. Klockium 2. *de arar.* c. 38. Hoc in Principatibus quoque Saxonis, cum ab Imperatore investitura suscipitur, observari, experientia testatur. v. Pufendorf. *l.* 9. *Rer. Brandenburg.* §. 31. ubi Saxonicam Electoralem investituram describit.

PAROEMIA XLIII.

Lehen tragen Schulden.

Feuda æri alieno sunt obnoxia.

Est hæc paroemia Pomeranorum: nam in Pomerania & vicinis regionibus feuda pro debitis vasalli, etiam ubi agnati succedunt, in subsidium obligantur, etsi dominus feudi in debitum non consensisset, aut debitum sit chirographarium, ut luculenter sancitum in der *Pomerischen Lehen* Constitut. tit. 22. v. Mevius *part.* 2. *Decis.* 115. *part.* 4. *Dec.* 21. Stryckius *de Feud. Pomeran.* c. 3, in vol. 3. *Diss.* Quan-
quam

quam de cætero ob debita ita fiat executio, ut domini & vassalli jura manean salva. v. idem Mevius *part. 3. Decis. 138.* & *part. 5. Decis. 397. n. 10.*

PAROEMIA XLIV.

Eine Nothlüge schadet nicht.

Mendacium propter necessitatem non nocet.

*Ad juris-
prud. uni-
versalem.*

§. I.

Idem expressit Diphilus apud Stobæum *tit. de mendacio:*

Ἐπολαμβάνω τὸ σπεῦδος ὅττι σωτηρία,
λεγόμενον, ἔδεν ὡς πονηρίας δουχεῖν.

*Quod pro salute dicitur mendacium,
Me judice, habere nil potest incommodi.*

In quam sententiam plura sapientum dicta congeffit D. Præses *annot. ad Pufendorf. l. 4. de J. N. & G. c. 1. §. 16.* Equidem non modo naturæ sermonis conveniens est, ut cum sit animi imago, verè eum repræsentantes: sed etiam commodum societatis poscit, ita clausum pectus oratione aperire, ut tutò credere possimus, nec timeamus falli. Quo pertinet illud proverbium apud Wehner. observat. voce *Anders*: *Anders reden / und anders meinen / ist schädlich und schändlich.* *Loqui aliud, & sentire aliud, non noxium modo sed & turpe est.* Enimverò si inter se pugnent necessitas incolumitatis & obligatio, quæ ex sermone oritur, illam huic præponderare facile intelligitur.

§. II. An

An verò parœmia hæc cum Evangelio congruat, dubitari potest. Nam H. Grotius *ad Josuam II, 4.* ubi Rachabâ inficiabatur, viros, quos Rex Hierochuntinus dari sibi volebat, in domo sua esse, annotat: *Ante Evangelium mendacium viris bonis salutare culpæ non ducebatur. Laudatur hoc factum, ut illi tempori congruens, ad Ebraeos XI, 31. Jacob. II, 25.* Idem de facto Davidis, quod *I. Samuel. XXI, 2,* narratur, observavit: *condonandum aliquid illis temporibus, latente multum vita æterna.* Ast uti alias Evangelium jus conservandi se, quod natura hominibus tantoperè commendavit, non tollit; ita nec idem in præsentē casu sustulisse existimandum est. Et annon Paulus *in actis Apostolor. XXIII, 6.* obtendebat, accusari se ob doctrinam de resurrectione mortuorum, cum aliam accusationis fuisse causam, constet ex *c. XXI, 28.*

§. III.

Cæterum, ubi de salute reip. agitur, summi quoque rerumpubl. rectores licere sibi putant, falsiloquio uti. Ita frequens est populis, præsertim in bello, falsos rumores spargere; & in foederibus, ad splendorem potentiæ comparatis, multa speciose evulgantur & ad merum famamque, quibus bella constant, adornantur. Hinc secretorum, quos vocant, articulorum usus. H. Grotius *l. 5. histor. Belgic. ad A. MDXCVI.* postquam foederis leges inter Henricum Galliæque Reginam recitasset, subjicit: *Hæc palam speciosa: nam secretioribus pactis imminutus est numerus militum, quos in hunc annum Regina mitteret. Talium pactorum plenæ sunt historiæ.*

S. D. G.

WOELCKERI specimen primum solertia laudat,

Teutonibusque simul patria jura probat.
In cathedra ast dum stans edisserit ore diserto,

In juris studio se probat esse virum.

*Præ Nob. atque ornatissimo Dno Respondenti,
inquilino suo & convictoria æstumatissimo,
l.mq. scribebat & ut in optimi Patris gaudium propriumque commodum cedat, simul
ex animo vovebat*

PRÆSES DISSERTATIONES.

Non TU desidia *marces*, ignavia *marcet*
Et WOELCKERE, viget sedulitas studii.
Floret amor, vah quantus amor! MATHESEOS almæ
Languida nec THEMIDI cura dicata fuit.
Inde TUUS nec *marcet* honor, nec *flaccida* laus est,
Indeque præterea florida sors veniet.

*Præ-Nobili ac Præstantissimo Dn. Respondenti Fautori
& Auditori hætenus suo indefesso hæc omni bonorum
voto amica manu adposuit*

JO. GEORG. LIEBKNECHT,
Mathemathum Professor P. Ordinarius.

O Patriæ

O Patriæ spes magna Tuæ! WOELCKERE! Lycei
Gloria Gieffeni, Te Tua facta beant.

Nobilis incendit flammis præcordia virtus
Pulchrior & stimulo pectora cogit honos.

Publica Musarum commendat gratia mores,
Deperit ingenii munera quisque Tui.

Ante alias *Astræ* Tibi dilecta sorores
Magnificas largo fonte ministrat opes.

Jam Tua quam distent vili commercia vulgo,
Doctrinæ specimen monstrat AMICE Tuum.

Ingenii sic porro Tui, fac egere vires

Et Tibi propositas accelerato vias.

Te servet *Patria* DEUS & Te mactet honore,

Te det & in patrios dona referre sinus.

Gratulabundus

LMQ. f.

JO. NICOL. MÜLLERUS, J. U. L.

Auff wahre Tugend folgt Glück / Ruhm / Ehr / und
Vergnügen /

Diß heisset ihre Frucht; Der Fleiß erwecket
Preis.

Wo Tugend und Verstand in vollem Flor stets siegen /
Ist alles Seegens-voll / und zeigt edlen Fleiß.

Dieweil nun diese Stück mit Dir verbunden seyn /
Stellt sich / Geehrter Freund! das Glück auch häuf-
fig ein.

Mit diesem wenigen wollte dem Herrn Re-
spondenti, als seinem hochgeschätzten Freund
Glückwünschend seine schuldigste Ergeben-
heit bezeugen

G. A. SCHMID, LL. Cultor.

SO schwingt ein steter Fleiß den Tugend-Sinn
empor /
Wirft dessen hellen Strahl bis an die Himmels-
Bühnen /
Und wer denselben hegt / dem öffnet es das Thor
Wo Ehr und hoher Ruhm um unsre Scheitel grünen.
Nun trifft Geehrter Freund ! dich heut bey Dir
recht ein /
So muß auch Glück und Ehr stets Dein Gesehrde
seyn.

Hiermit wollte seine Schuldigkeit gegen den
Herrn Respondenten als seinem Wehrge-
schätzten Freund beobachten / Dessen erge-
benster

J. J. HERT, Giessensis LL. Cultor.
Opponens.

Sic est ; sic animo magnus, sic natus ad alta,
Sic inter reliquos eminuisse studet.
Non aliâ WOELCKER ductus virtute Cathedram,
Pro studio meritis laude canendus adis.
Partæ signa simul doctrinæ maxima donas,
Quid? nisi Doctoris prævia signa gradûs,
Dent, precor, hoc superi, pariter tua vota secundent,
In cunctis, atas ut sine nube fluat.

*Hæc memoria gratiâ Nobilissimo & Doctissimo
Domino Respondenti, amico suo integerrimo
cum voto omnigenæ felicitatis apponebat*

WILHELMUS ADOLPHUS
de HARDE.

Hertius, Johann Nikolaus

Epidipnides Paroemiarum Juris Germanicarum

Gissae-Hassorum 1710

Bamberg, Staatsbibliothek -- .10 F 14#4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11400348-2